بسم الله الرحمن الرحيم

د وهابیت آئین

لیکوال: ایت الله جعفر سبحاني

ژباړه: سرفراز علي مهدي

سریزه

د ((توحید)) او ((شرک)) په حقله د یو اسلامي علمي کانفرنس د جوړولو ضرورت

کعبه د توحید وړومبنے کور دے چې له حضرت نوح علیه السلام نه یې هم مخکښې بنیاد اېښودے شوے دے[1] او د حضرت نوح علیه السلام په طوفان کښې ورته زیان ورسېد او لږه موده پس حضرت ابراهیم خلیل الله (ع) د هغۀ په تعمیر او آبادولو باندې لاس پورې کړ[2] او د خداے پاک پرستش کوونکو ټولو خلقو، د ((الله)) عاشقانو او په هغه پاک ذات باندې زړۀ بائیلونکو ته یې د دغه مرکز د زیارت کولو بلنه ورکړه[3]
خداے پاک خپل کور د موحدانو د راغونډېدو مرکز او د خداے د پرستش کوونکو لپاره د ((امن)) ځاے وګرځوۀ او هر چا ته پکار دي دغلته د خطرې او ناامنۍ احساس ونکړي[4]
خداے پاک د خپل کور زیارت د یو خداے د پرستش کوونکو د ژوند د پیاوړتیا او استحکام ذریعه وګرځوله، او یادونه یې وکړه چې د حج د مراسمو په جوړولو سره دغه مراسم د هغوي د انفرادي، اجتماعي، مادي او معنوي ژوند ضمانت ورکوونکي ګرځي. لکه چې فرمائي «جَعَلَ اللهُ الْکَعْبَةَ الْبَیْتَ الحَرامَ قیاماً لِلنّاسِ» [5]
له دې مبارک ایت څخه د الهام په رڼا کښې امام جعفر صادق علیه السلام فرمائي: «لایَزالُ الدّینُ قائِماً ما قامَتِ الْکَعْبَةُ».
د خداے پاک د کور او د دغه پاک ذات د حرم خصوصیتونه او ځانګړتیاوې له دې نه ډېرې زیاتې دي چې په دې سریزه کښې بیان شي، هغه څه چې لازمي دي پکار دي پام لرنه ورته وشي، د کعبې شریفې اوسنے حالت دا دے چې متولیان یې ځانونه د حرمېنو شریفېنو خادمان ګڼي او د چارو په چلولو باندې یې ویاړ او فخر کوي.
مونږ د یاد کړې شویو خصوصیتنو ترمېنځ د دوو خبرو پوښتنه کوو:

۱- آیا د حج اوسني مراسم د «قِیاماً لِلنّاسِ» مصداق دي؟

آیا د کعبې او د هغې د زیارت چاپېره له دوو مېلیونو نه د زیاتو مسلمانانو غونډه، د هغوي د مادي او معنوي ژوند د مسائلو د حل کولو او د ژوند د پیاوړتیا سبب ده؟ او که داسې وي نو ووائۀ چې ایا په یو کال کښې د

---

۱ - ((اِنَّ أوَّلَ بَیْتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذي بِبَکَّةَ مُبارَکاً وهُدیً لِلعالمین)) (سورۀ آل عمران: 96 ایت)
۲ - «وَاِذْ یَرفَعُ ابراهیمُ القَواعِدَ مِنَ الْبَیْتِ وَاِسْماعِیلُ» (سورۀ بقره: 127 ایت)
۳ - « وَأَذِّنْ في النّاسِ بِالحَجِّ »(سورۀ حج : 27 ایت)
۴ - «وَاِذْ جَعَلْنا الْبَیْتَ مَثابَةً لِلنّاسِ وَأمنا» (سورۀ بقره: 125 ایت او سورۀ قصص: 57 ایت
۵ -(سورۀ مائده: 97 ایت)

حرمېنو شریفېنو متولیانو او خطیبانو په دغو سترو غونډو کښې اسلامي رغوونکي مسائل څېړلي دي او یو لړ لاښوونې یې بیان کړي دي؟

په ۱۳۵۲ هجري نمریز کال کښې مې د قران شریف د ماشومانو حافظانو له یوې ډلې سره د مفرده عمرې په غرض د خانه کعبې د زیارت شرف حاصل کړ. هلته زمونږ د شتون په دوران کښې د فلسطینیانو د ختمولو لپاره د لبنان په جنوب باندې د اسرائیلو د حملې خبر په ډله ایزو رسنیو (مېډیا) کښې منعکس کېدهٔ. د جُمعې په ورځ د حرم شریف ترڅنګه د «تحفیظ القرآن الکریم» په ځاے کښې د قران مجید د قرائت په یوه مقابله کښې مو ګډون وکړ. د غونډې مشري د سعودي عرب د یو شخصیت په غاړه وه. مقابله ختمه شوه او لږ وخت پس د جُمعې اذان وویل شو او د حرم شریف خطیب منبر ته اوخت، له ځان سره مې وویل چې اوس به د ورځنی او تازه پېښې په اړه خبرې وکړي خو لږ وخت نهٔ ؤ تېر چې زما ښهٔ ګمان په بد یقین باندې بدل شو او خطیب صېب په جوماتونو او د جُمعې په نموځ کښې د ګډون د آدابو په حقله وینا وکړه او دا چې د پښو او خولې د پاکی او صفائی خیال وساتل شي او د ورځنی تازه پېښې په حقله یې یوه خبره هم له خولې نه وتهٔ وېسته. د «اخوان المسلین» تنظیم یو مصري شخصیت نه مې چې زما څنګ ته ناست ؤ او د حادثې له بدوالي څخه یې په مکه معظمه کښې پناه اخېستې وه پوښتنه وکړه چې وروره ایا دا خطبه د اوس حال د تقاضې مطابق وه؟ هغه چې یو منصف سړے ؤ د افسوس څرګندونه وکړه او څه تفصیلي ځواب یې رانکړې شو.
د دغه شان مهم مرکز په شان مرکزونو کښې د جُمعې ټولې خطبې چې کړې شوې او کلې کړنلارې یې معلوم شوي دي په هغو کښې د نړۍ د سړې خورې امریکې او د هغې د نړۍ د استعمارونکو نورو انډیوالانو د استعمار او د هغوي د ضررونو په باره کښې حتی یوه خبره هم نهٔ کیږي. خو هغه څه چې یې غواړي پکښې شیعه مسلمانانو ته د مجوسیانو نسبت د ورکولو په حقله خبرې کیږي. ان تردې چې د ایران د اسلامي انقلاب له کامیابی نه پس دغلته د « جاءَ دور المجوس ! » په نامه یو کتاب (او د شیعه مسلمانانو په خلاف داسې نور کتابونه) خپرېږي او وېشل کیږي.
اوس دې حالاتو ته په پام سره ایا دا ویلې شو چې د نجد او ریاض واکمنان د الهي پاک حرم ساتونکي او په اسلامي نړۍ کښې د «قیاماً لِلنّاس . . . .» زمینه جوړوونکي دي؟!

۲- ایا الهي پاک حرم د امن ځاے دے؟

قران مجید مکه او د هغې ګېر چاپېره سیمه د الهي «امن» حرم معرفي کوي او فرمائي: «وَمَنْ دَخَلَهُ کانَ آمِناً»[۱]
«او هر کس چې دغلته داخل شو د الهي تشریع له نظر له هر ډول تیري او حملې څخه په امان کښې دے.»
د مسلمانانو پلار حضرت ابرهیم خلیل الله (علیه السلام) له خداے پاک څخه وغوښتل چې دا سیمه دې د امن ځاے وګرځوي او وې ویل: «اے خدایه! دا سیمه د «امن» ځاے وګرځوې.»
اوس پوښتنه دا ده چې ایا د حرمېنو شریفېنو اوسني متولیان د دې الهي تشریع ساتونکي دي؟

[۱] سورهٔ ابراهیم : 35 ایت

ایا واقعي د اسلامي طبقو مشران دغلته امنیت لري چې دغلته سیاسي مسائل وڅېړي او د اسلامي ولسونو حقیقي نمائندګان چې دغلته راغونډ شوي دي د اسلامي دنیا له دردناکو حالاتو نه خبر کړي او ورته تګلاره وښئ؟ یا دا چې په اسلامي مکاتبو کښې یوازې حنبلیان د خبرو کولو حق ولري او د اسلام د لوړو تعلیماتو ترمنېځ یوازې د ابن تیمیه، ابن قیم او په دې وروستیو وختونو کښې د ابن عبدالوهاب نجدي اوچ کړس نظریات بیان شي؟ او د سلګونو اجتماعي، سیاسي، ثقافتي او کلتوري بحثونو ترمېنځ یوازې د مړو قبرونو ته د نهٔ تللو، د رسالت د آثارو د عزت او قدرونې د نهٔ کولو او د الهي اولیاء کرامو د تکریم او عزت او احترام نهٔ کولو په حقله خبرې او بحثونه وشي او بې دفاع مخالف دې د تکفیر په کوړو سره وټکولې شي او د هر ډول وهل ټکول او د کفر فتوې دې د هغهٔ په برخه کړي؟!
ایا دا د «حرماً آمناً» معنا ده؟ دې حالاتو ته په پام سره که ووایو چې په کعبه باندې قبضه شوې ده نو غلط خبره به مو نهٔ وي کړې؟
د وهابیت او سلفیت کلتور او تهذیب د اسلامي فرقو په کافر کولو، د مسلمانانو ترمېنځ د تفرقې په اچولو، د اسلامي تعلیماتو بدرنګه ښودلو، د رسالت او وحي د آثارو په ختمولو، د نړۍ له ټولو ظالمانو او جابرانو حتی د یزید بن معاویه په شان کسانو سره په ساز باز کولو باندې ولاړ دے. دوي چې کوم تبلیغان او لیکولان په اختیار کښې لري ټول « عاظ السلاطین » او ویرېدوونکي تنخواه خور نوکران دي چې بې له هغه څه نه چې استادانو ورته په غوږونو کښې اچولي دي بل څه نهٔ وائي. کېدې شي لوستونکي دا خیال وکړي چې مونږ په دې صفاتو بیانولو سره له منطق نه لرې او بې دلیله خبرې کوو، خو د نمونې په توګه د هغه کتاب یو جلد تاسو ته منعکس کوو چې په سعودي عرب کښې چاپ او خپور شوے دے. په دې کتاب کښې د هغه کس (یعنې یزید بن معاویه) چې په کعبه باندې یې په منجنیقونو سره کاڼي وورول او درې ورځې یې د مدینې د خلقو سرونه، مالونه او ناموسونه د خپلو خونخوارو لښکریانو لپاره مباح وګرځول دفاع او د هغهٔ مدح او ستائېنه شوې ده.
دې اصل ته په پام سره دا ویلې شو چې په دغه هېواد کښې یو ډول مطلقه ازادي نشته او یو ډول په کامله توګه د ساډوبۍ حالت واکمن دے. هغه کتابونه چې پکښې د اموي او عباسي ظالمو او جابرو واکمنانو ستائېنه او صفتونه شوي دي په کامله توګه ازاد دي خو هغه کتابونه چې پکښې د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم له پاکو اهلبېتو علیه السلام څخه دفاع کیږي او د هغوي فضائل پکښې بیان شوي دي منعې دي. نهٔ یوازې دا ډول کتابونه بلکې د هر ډول کتاب ضروري دي چې دغه هېواد ته له داخلېدو نه مخکښې کنټرول شي او د اطلاعاتو او امنیت د وزارت لخوا تائید شي او اجازه ورکړې شي.
په تېر(۱۴۰۴ هجري قمري) کال کښې د مدینې هوائي ډګر ته د ننوتو په وخت راسره لس ټوکه «مصدر الوجود» نومې کتاب ؤ چې د خداے پاک او خالق د شتون، توحید او وحدانیت په حقله پکښې یو لړ دلائل ورکړې شوي دي. د دې کتاب چې خپله د دغه کتاب لیکونکے یم له وړلو نه زما مقصد د دې هېواد یو کلتوري خدمت ؤ. خو له بده مرغه دغه کتاب په هوائي ډګر کښې ونیوے شو او حتي مسئول افسر د دغه کتاب له مطالعې نه پس وویل: که څه هم دا کتاب ډېرخوږ او ګټور دے خو پکار دي د اطلاعاتو او امنیت وزارت ته واستولے شي او پکار دي له هغه ځاے څخه وصول شي. نو ایا د «بَلَداً آمِناً» معنا دا ده؟!

«شرک» په سعودي عرب کښې تر ټولو زيات او تر ټولو ارزان سامان

د شرک تور لګول او لويو لويو ديني عالمانو او بزرګانو ته مشرک ويل په دغه هېواد کښې يوه عامه او معمولي چاره ده.دغلته انسان د امربالمعروف له آمرانو سره په مخامخېدنه کښې له نور هر ډول الفاظو نه دا الفاظ زيات اوري د دوي په ډېبو کښې له شرک او د شرک د تور له لګولو نه بغېر بل يو څيز د خرڅولو لپاره نشته.

د دې سريزې د ليکلو په وخت د يو پاکستاني ليکوال «الشيعه والتشيع» نومې يو کتاب مې لاسته راغے چې په سعودي عرب کښې چاپ شوے دے. د دغه کتاب په شلم مخ باندې د اروابناد استاد شېخ محمد حسېن مظفري څو جملې نقل کړې شوې دي او د هغو معنا او تفسير يې د خپلې خوښې مطابق کړے دے. دلته هغه دواړه عبارتونه راوړوو چې څرګنده شي چې وهابي ليکولان څه ډول په ډېر سپين سترګي توب سره خلق « شرک ته په بلنه » باندې تورنوي.

اروابناد مظفري ليکي: «تشيع له هغې ورځې نه ورځې څخه چې د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم خلق د يو خداے او خپل رسالت په لور دعوت کړل شروع شو.» بيا ليکي: «له ابوالحسن (علي عليه السلام) څخه پېروي ته بلنه د خداے پاک د توحيد او د پېغمبر اکرم صلی الله عليه و آله وسلم رسالت ته له بلنې سره څنګ په څنګ مخ په وړاندې روانه وه.»

دغه پاکستاني ليکوال د بناغلي مظفري په وينا باندې په نيوکې سره ليکي: «د مظفري د وينا مطابق پېغمبر اکرم صلی الله عليه و آله وسلم به علي (رض) په خپل نبوت او رسالت کښې شريک ګرځوۀ.»

که دغه ليکوال د خپلو نفساني خواهشاتو غلام نۀ وې او ځان يې په وهابيانو نۀ وې خرڅ کړے او که د شيعه مسلمانانو د عقائدو له الف با نه خبر وې نو د اسلامي دنيا په يوداسې لوے عالم او ليکوال باندې به يې داسې نيوکه نۀ کوله.

که داسې دعوت شرک ته دعوت يا په رسالت کښې شريک ګرځول وي نو له هر څه مخکښې قران مجيد دا کار کړے دے. ځکه چې قران مجيد له خداے پاک او رسول اکرم صلی الله عليه و آله وسلم څخه اطاعت ته له بلنې نه علاوه له «اولی الاَمْر» څخه اطاعت ته هم خلق دعوت کړي دي او فرمائي:«أطيعُوا اللهَ وَأطيعُوا الرّسُولَ وَأولي الأمْرِ مِنْكُم» [1]

د دغه ليکوال په عقيده د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم توحيد ته د دعوت په ځاے خلق شرک او دوه والي ته رابللي دي. ځکه چې «اولی الامر» يې د خداے د اطاعت تر څنګه راوستے دے اوس که د اولی الامر هر ډول تفسير وکړو نو حضرت علي عليه السلام يې واضحه مصداق دے.

مونږ ټول په دې بنۀ پوهېږو چې په کومه ورځ د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د خپلو خپلوانو په دعوت کولو باندې وګمارلے شو او د «وأنذر عشيرتک الأقربين» مبارک ايت نازل شو نو هغوي خپلو خپلوانو ته بلنه ورکړه او په هغه غونډه (يوم الدار) کښې يې خپل نبوت اعلان کړ نو بيا يې زياته کړه: «فَأيُکم يُوازِرُني عَلي

---

[1] سورۀ نساء ۵ ايت

هَذا الأَمْرِ عَلي أَنْ يَكُونَ أَخي وَوَصِيّي وَخَليفَتي فِيكُمْ» يعنې «په تاسو کښې کوم يو به له ما سره په دې کار کښې مرسته وکړي چې په تاسو کښې زما ورور، وصي، ځاے ناستے او خليفه وګرځي؟»
هغه وخت بې له حضرت علي عليه السلام نه بل څوک پائڅ ښېد او د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم دوه ځل د دې پوښتنې په تکرارولو او بې له علي عليه السلام نه د بل چا نه د ځواب له نۀ اورېدو نه پس وفرمايل: «اِنّ هذا أخي وَوَصِيّي وَخَليفَتي فِيكُمْ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا» يعنې «دې په تاسو کښې زما ورور، وصي، ځاے ناستے او خليفه دے، د دۀ خبره اورئ او د دۀ اطاعت کوئ»[1]
شيعه مسلمانان د دغه تاريخي حکم له مخې وائي چې په کومه ورځ د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم په دې باندې مامور شو چې خلق توحيد او خپل رسالت ته راوبلي نو دا حکم يې هم ترلاسه کړ چې د حضرت علي عليه السلام خلافت او امامت ته يې هم دعوت کړي. او «نبوت» ته دعوت «امامت» ته له دعوت سره اخښل شوے ؤ.
اوس ايا دا خبره صحيح ده چې شيعه مسلمانان په دې باندې تورن کړو چې وائي: «د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم په دې باندې مامور ؤ چې حضرت علي عليه السلام له خپل رسالت او نبوت سره شريک اعلان کړي؟!» د هغو کتابونو آفت چې سني او په تېره بيا وهابي ليکوالان يې د شيعه عقائدو په باره کښې ليکي دوه څيزونه دي:
۱- له شيعه کتابونو څخه د بې خبرۍ دا آفت په ټولو پېړيو کښې واکمن ؤ او اوس هم دے او دليل يې هغه اموي او عباسي جهنمي قدرتونه وو چې اجازه يې نۀ ورکوله چې شيعه مسلمانان خپل عقائد د سني مسلمانانو په علمي غونډو او محفلونو کښې بيان کړي چې تشيع هم د نورو مکتبونو په شان وپېژندل شي. ځکه چې په علمي او عبادي محفلونو او غونډو کښې بې له شيعه ؤ نه هر چا د وېنا اجازه لرله ، مګر په ځينو خاصو وختونو کښې چې د دغو کتابونو د معرفي کولو لپاره کافي نۀ وو.
۲- هغه يو انقلاب چې د تسنن په ټولنو او محافلو کښې د علم د زدکړې او ښوولو له نظره رامنځته شو او د «المواقف» او «شرح مقاصد» په شان ژورو کتابونو او پخوانيو طريقو ځاے په عقائدو او کلام کښې نورو طريقو او سطحي کتابونو ونيوۀ او دا چاره د دې سبب شوه چې په يو اسلامي هېواد کښې څوک کس پېدا نۀ شي چې په اتمه اسلامي پېړۍ کښې ليکل شويو د دغو ژورو کتابونو تدريس په غاړه واخلي.
دغه سطحي نظر کونه او غېر ژورې زدکړې دي چې د دې سبب کيږي چې د «احسان الهي ظهير» په شان ليکوالان «خلافت ته دعوت» او «نبوت او رسالت ته دعوت» ترمنځ څه فرق رانولي او د«يوې فرقې او تاريخ» په اړه يو کتاب وليکي او د سعودي د بې خرته او بې حسابه تېلو په پېسو باندې يې چاپ او خپور کړي خو دا چې د شيعه عقيدې له الف با نه نۀ وي خبر.

پکار دي ژور فکر وکړو

---

[1] د دې مبارک حديث چې د محدثينو ترمېنځ په «يوم الإنذار» و «بدء الدعوه» نومې حديث باندې مشهور دے د شيعه سني د تاريخ او احاديثو په کتابونو کښې راغلي دي او طبري د خپل تاريخ په ۲ ټوک او ۶۳ مخ باندې راوړے دے.

د خدای د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم له اولاد څخه حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمائي: «اَلْعالِمُ بِزَمانِهِ لاتَهْجُمُ عَلَیْهِ اللَّوابِسُ» یعنې «د خپلې زمانې له حالاتو نه یو باخبر او آګاه کس د ناوړو پېښنو د حملو هدف نهٔ شي ګرځېدې.»

همدلته دا خبره ځای نیسي چې د وخت د هغو حالاتو او ترخو او افسوسناکو پېښنو په اړه لږ غور او فکر وکړو او د اسلام اصلي دښمنان وپېژنو. همدا اوس له یوې پېړۍ نه زیات وخت کیږي چې د اسلام په خلاف فکري او عقیدتي جنګ شروع شوی دی، د ختیځ او لویدیځ (شرق او غرب) کمپنۍ له خپلو مرستیالانو او انډیوالانو سره د اسلام په خلاف یو ځای شوي دي اوداسې یوه هفته او میاشت به نهٔ وي چې د اسلام او د هغهٔ د تعلیماتو (او مقدساتو) په خلاف په مختلفو عنوانونو سره یو کتاب خپور نهٔ شي.(حتی په دې وروستیو وختونو کښې د خدای د ګران رسول او رحمت اللعالمین صلی الله علیه و آله وسلم په خلاف فیلمونه او کارټونونه خپرېدو ته خبره رارسېدلې ده – مترجم)

ایا په داسې حالاتو شرائطو کښې دا صحیح خبره ده چې یوازې په سعودي عرب کښې هر لږ وخت پس د شیعه مسلمانانو په خلاف یو کتاب ولیکل شي چې تهٔ به وائې په اسلامي دنیا کښې د تشیع له مسائلو او د شیعه عقائدو له پېژندلو او د هغوي په عقائدو باندې له نیوکو نه بغېر نور مسائل وجود نهٔ لري؟

کاش چې دغو کتابونو څه منطق او استدلال هم لرلې چې بیا خبر دی څه خبره نهٔ وه. نو په داسې حالاتو کښې شیعه عالمان مجبور دي چې منطقي ځواب ورکړي او یا په بل صورت کښې دغه تورونه ومني چې له بده مرغه ټول شیعه ؤ او د هغوي عالمانو ته له کنځلو او حتی د امیرالمومنین حضرت علي علیه السلام په اړه له سپکاوي نه ډک دي. «الشیعه والتّشیّع» نومې کتاب چې مخکښې یې ذکر وشو د دا قماش لیکنو یوه څرګنده نمونه ده. د دې کتاب لیکوال د طبري، ابن کثیر او ابن خلدون په شان تاریخي کتابونو په استناد سره شیعه مذهب د عبدالله بن سبا یهودي جوړه کړې شوي ډله ګڼي، بیا په «فجرالاسلام» کتاب کښې د «احمدي مصري» خبرې راوړي او د خپل مطلب د بشپړتیا لپاره د «دوزي» ، «ملّر» او «لهاوزن» په شان د یهودي او مسیحي ختیځ پېژاندو له یوې ډلې نه مرسته اخلي خو د خپلو عقائدو په حقله د شیعه علماؤ وېناوې چې د علامه صدوق (وفات ۳۸۱ هجري) او علامه مفید (وفات ۴۱۳ هجري) په شان شخصیتونو لخوا لیکل شوي دي نه مني او وائي چې دا د شیعهٔ تبلیغاتي کتابونه دي او د شیعهٔ اصلي عقائد له دغو نه بل شان دي؟ او له دې نه لا بدتر دا چې په «بحار» یا «انوار نعمانیه» کتاب کښې د یو روایت وجود شیعهٔ د عقیدې د دلیل په توګه وړاندې کوي. په داسې حال کښې چې ټول په دې پوهیږي چې د فریقینو په احادیثو کښې ضعیف او دروغ حدیثونه وجود لري او د یو روایت نقلول تل د هغهٔ په مضمون باندې د اعتقاد نښه نهٔ شي کېدې.

د « الشیعه والتشیّع » کتاب د لیکوال پام یو څو ټکو ته راړوم:

۱- ایا تاریخ طبري د صحیح والي او مضبوطۍ له نظره تر دې درجې پورې دی‌چې وویلې شو چې د دغه کتاب ټول محتویات او لیکنې صحیح او په ځای دي؟ یا دا چې د طبري او د دهٔ په شان د نورو په نقل شویو لیکنو کښې فضاوت کول او د هغو اسناد او دلائل څېړنې ته ضرورت لري؟ ځکه چې د هغهٔ د تاریخ او تفسیر په اسنادو کښې جعلي او دروغجن کسان ډېر دي چې اوس یې د تفصیل بیانولو مجال نشته.

د نمونې په توګه دا يادونه کوو چې د « الشيعه والتشيّع » د کتاب ليکوال ليکي: چې شيعه د يمن د يو يهودي نسله عبدالله بن سبا له افکارو څخه تاثير اخېستے دے چې د طبري په عقيده په ظاهره يې اسلام راوړے ؤ او دحضرت علي (رض) په لور يې د خلقو د دعوت په پرده کښې يهودي عقائد په مسلمانانو کښې خپارهٔ کړل.

خو اوس دا کتل پکار دي چې ايا په دنيا کښې داسې يو سړے موجود هم دے که نه د افسانو او داستانونو يو جز دے؟ چې په اوس حال کښې په دې اړه بحث نهٔ کوو. د ويلو وړ ده چې د طبري هغه سند چې دا مطلب يې د هغو له لارې نقل کړ دے په دا ډول دے:

«كَتَبَ الَيّ «السري» ، عن «شعيب» ، عن «سيف» ، عن «عطيه» ، عن «يزيد الفقعسي» كان عبدالله بن سباء يهودياً مِنْ أهْلِ صَنْعاء. . » اوس به لږ د همدې سند په باره کښې چې متن يې ابن کثيرشامي، او ابن خلدون مغربي د طبري په شان راوړے دے غور او فکر وکړو چې ايا د دغو کسانو وېنا استناد ګڼلې شو؟

۱- السري: اوس که له دهٔ نه مراد «السري بن اسماعيل كوفي» وي يا «السري بن عاصم» «وفات ۲۵۸ هجري» وي نو دواړه د خپل وخت سخت دروغجن او د تاريخ او حديثو جعلسازان دي.[1]

۲- شعېب بن ابراهيم كوفي: مجهول او ګمنام دے.(يعنې يو فرضي کس دے)[2]

۳- سېف بن عمر:د ثقه کسانو له خولې د دروغو روايتونو راوي دے.[3]

۴- يزيد الفقسي: يو ګمنام او فرضي سړے دے چې د رجالو په کتابونو کښې يې ذکر شوے دے.

طبري د خپل تاريخ په ۳، ۴ او ۵ ټوکونو کښې له ۱۱ هجرى نه تر ۳۷ هجري کاله پورې (يعنې د وړومبي ، دويم او دريم خليفه ګانو په دوران کښې) د دغو پنځو تنو له لارې ۷۰۱ روايتونه نقل کړي دي او د دغه دور تاريخي نتايج يې اپوټه ښودلي دي. د دغه دور په حقله د دغو څو تنو روايتونه د طبري د تاريخ په ۳، ۴ او ۵ ټوکونو کښې څرګند دي او د پنځم ټوک په ختمېدو سره د دوي حديثونه هم ختميږي. په دا ډول چې په نورو حوادثو کښې (بې په لسم ټوک کښې له يو حديث نه) له دغو پنځو تنو څخه هيڅ حديث نهٔ دے نقل شوے. (يعنې دغه کسان بيا وروستوغېب شوي دي.)

نو ايا د « السري » او « سېف بن عمر » تاريخي معلومات يوازې د دغه دور په واقعاتو پورې منحصر وو؟ او هغه هم يوازې له مذهب سره د اړوندو واقعاتو په اړه؟

ايا له دې نه بغېر څه بل څه دي چې له دې امله چې د دغه دور واقعات د مسلمانانو د عقائدو او نظرياتو بيناد ګڼل کيږي نو د دغو حديثونو له نقلولو څخه د دوي مقصد او هدف د دغه دور د تاريخي حقائقو تحريفول او اپوټه ښودل وو؟

هر څوک چې په دغو روايتونو کښې لږ غور او فکر وکړي نو دې ته يې پام کيږي چې ټول د يو کس او يو فکر جوړ کړې شوي دي او د ټولو مضمونونه د يو مقصد او هدف په لټه کښې دي. دا ګمان نهٔ کيږي چې دا مطلب به له

---

[1] ـ تهذيب التهذيب، 3 ټوک،46 مخ، تاريخ الخطيب، 9 ټوک،193 مخ ؛ ميزان الإعتدال، 1ټوک، 37 مخ؛ لسان الميزان ، 3 ټوک 13 مخ

[2] ـ ميزان الإعتدال، 1ټوک، 447 مخ؛ لسان الميزان 3 ټوک 145 مخ

[3] ـ ميزان الإعتدال، 1 ټوک، 438 مخ؛ تهذيب التهذيب، 4 ټوک، 295 مخ

طبري نه پټ پاتې وي. نو اوس په داسې صورت کښې څه ویل پکار دي؟ بس دا چې له خاصې مینې، بغض او غرض لټوونو نه بغېر بل څه نۀ دي.
له بده مرغه دغه جوړ کړې شوے او جعلي روایت له طبري نه پس د «ابن عساکر»، «کامل ابن اثیر»، «البدایه والنهایه» او «تاریخ ابن خلدون» وغېره د تاریخ په کتابونو کښې خپور شوے دے چې ټولو بې له څه تحقیق نه د طبري پېروي کړې ده او دا ګمان یې کړے دے چې هر څه چې طبري نقل کړي دي همدغه حقیقت دے. په دا ډول وروستي تاریخ لیکونکي هم له دغو دروغو نه محفوظ نۀ دي پاتې شوي او یو په بل پسې یې دغه دروغونه د تاریخي روایتونو په توګه نقل کړي دي. البته د خوش قسمتۍ ځاے هم دے چې تاریخ طبري «مسند» دے او د مشخصو روایتونوسند. د دروغو او بې بنیاده روایتونو تشخیص په کامله توګه یوه ممکنه او کېدونکې چاره ده او لکه چې څنګه مو اشاره وکړه: هغه کسان چې د دغو روایتونو سند ورته رسېږي ارزښت او اعتبار نۀ لرونکي دي.
داسې کتاب چې مصادر او روایتونه یې داسې او راویان یې د «السري» په شان درغجن، جوړکړې شوي او جعلي کسان وي ایا د تحقیق په دې دور کښې څه ارزښت او مقام لري؟ او ایا دا خبره صحیح کېدې شي چې د یوې داسې لوې اسلامي طبقې کسان چې د اسلامي علومو خپروونکي، د رسالت د علومو لرونکي او له غاصب اسرائیل سره د جنګ په مېدان کښې حقیقي جهاد کوونکي دي، د داسې لیکنو او سراسر دروغو تاریخونو په استناد سره د یو یهودي او ګمنام کس لخوا د جوړې کړې شوې ډلې پېروکار کسان وبلو؟! (نن مونږ دغه حقیقت په ایران کښې د امام خمیني په مشرۍ د اسلامي انقلاب اوپه لبنان کښې د اسرائیلو په مقابل کښې د حزب الله کردار د نمونې په توګه وړاندې کولې شو. مترجم)

میکیاولستي افکار

دغه بې خبره لیکوال د سوال او ځواب په جامه کښې په اشارې سره په امیرالمومنین علیه السلام باندې نیوکه او اعتراض کوي چې: ولې یې د معاویه په څنګته کولو کښې بېړه وکړه؟ او داسې نور ولې؟ ولې؟....[1]
دا نیوکه او اعتراض له یو بنیاد نه بل څه نلري او هغه دا چې دا خیال کوي چې امام هم د عامو حاکمانو او واکمنانو په شان خپلو ذاتي مفاداتو ته په الهي ذمه واریو باندې ترجیح ورکوي او هدف د وسیلې توجیه کوونکے ګڼي، له دې امله داسې اعتراض د سوال په صورت کښې مطرح کوي.
که امام یو مېکیاولېسټ کس ؤ نو دې خبرې ځاے لرلو چې د لیکوال په شان فکر وکړي او د خپلو یو لړ ذاتي مفادو په خاطر ظالمان او جابران د خلقو په مالونو او ځانونو باندې مسلط کړي. خو امام علي (ع) یو داسې انسان دے چې د مغیره بن شعبه په شان د یو نصیحت کوونکي کس په ځواب کښې یې وفرمایل:«وَما کُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلّینَ عَضُداً» [2]

---

[1] ـ الشیعه والتشیع 144 مخ
[2] ـ واقعه صفین ط مصر 58 مخ د امام عبارت داسې دے : ولم یکن الله لیراني اتّخذ المضلّین عضداً

دلته خبره رالنډوو او هیله لرو چې دا مختصر او لنډ وضاحت به تاسو د لیکوال د روحیاتو، د اسلام له اصولو څخه د هغهٔ د معلوماتو د اندازې او د تاریخ په نقلولو کښې د هغهٔ د غرض لټونې په لور لار ښوونه کړي. او دا زېرے درکوو چې ډېر زر به د دغه کتاب «الشیعه والتشیع» غاښ ماتوونکے ځواب د سترو علماؤ په ذریعې سره ورکړے شي. «چې وروسته د دغه کتاب او دغه شان نورو کتابونو په ځواب کښې ډېر غاښ ماتوونکي کتابونه ولیکلې شول. مترجم»

د اسلامي کانفرنسونو او سېمنیارونو د جوړولو ضرورت

د اختلاف وړ زیاترو مسائلو د اواري لپاره د علمي او اسلامي کانفرنسونو جوړول چې پکښې مختلف افکار په علمي او منطقي شکل کښې وړاندې شي ډېر ګټور او موثر دي. په اوسنۍ زمانه کښې له توحید او شرک سره اړوند یو لړ مسائل د وهابیت او سلفیت د پلویانو او نورو اسلامي ډلو ترمېنځ د اختلاف وړ دي، ایا ښه به نهٔ وي چې د دغو دواړو قسمه ډلو د نزدېکت لپاره علمي سیمنارونه بلکې لویه ټولنه جوړه شي چې پکښې د اختلاف وړ مسائل وړاندې شي، په دې امید چې پکښې د مختلفو افکارو له څېړلو څخه د ټولو لپاره یو روښانه افق او کړکۍ خلاصه کړي. البته دغه ټولنه پکار دي په جدي صورت کښې جوړه شي او پکښې د داسې یو لړ شرائطو خیال وساتل شي:

۱- د اسلامي ډلو او مکاتبو هغه ټول مفکران او عالمان چې په حقه د خپل مذهب علمي او فکري استازي ګڼل کیږي بلنه ورکړې شي نه د هند، پاکستان او مصر وغېره غوندې تر ستم لاندې هېوادونو کښې د سعودي تنخوا خوارانو ته.

۲- په دې ټولنه کښې دې د څلورو واړو مذهبونو بزرګانو او د امامیه او زېدیه شیعه ؤ علمي او فکري شخصیتونو ته بلنه ورکړې شي او موتمر دې د یو پراخه اسلامي موتمر په صورت کښې راشي.

۳- د معقولو ازادیو احترام دې وساتل شي چې کسان پکښې په ازاده توګه له خپلو افکارو او نظریاتو څخه دفاع وکړي او د مسلمانو علماؤ په حقله په سعودي عرب کښې رائج د هر ډول سپکاوي او بد رد ویل ممنوع وګرځي.

۴- د موتمر غونډې دې د یو بېطرفه ډلې په ذریعې سره کنټرول او وچلولې شي او یا دې لږ تر لږ له ټولو ګډون کوونکو څخه یوه مخلوطه او ګډه کمېټې د غونډو په چلولو باندې څارنه وکړي.

۵- د نظر وړ مسائلو فهرست دې مخکښې په واضحه توګه د ګډون کوونکو په اختیار کښې ورکړې شي او هر کس دې یوه موضوع غوره کړي او د هغې په حقله دې بحث وکړي.

۶- ټول بحثونه دې بې له څه وړوکي بدلونه خپارهٔ شي او د علمي مرکزونو په اختیار کښې دې ورکړې شي چې دلچسپي لرونکي یې له نتائجو نه خبر شي.

د داسې یوې منصوبې او تجویز د عملي کېدو په صورت کښې بیا امید لرلے شو چې په یولړ مسائلو کښې څه تفاهم او روغه جوړه تر لاسه شي.

د کتاب مقصد

په دې کتاب کښې له نورو اسلامي مذاهبو سره د وهابيانو د اختلاف وړ مسائلو کليات عنوان کړې شوي دي او د کتاب او سنت له لارې مو د اسلام نظريه روښانه کړې ده. او دا يوازېنے کتاب نۀ دے چې په دې اړه مو ليکلے دے بلکې له دې مخکښې مو هم دوه نور کتابونه چې په هر يو کښې د دغو مسائلو شننه په يو ډول شوې ده او خپارۀ کړي مو دي او دغه دواړه کتابونه په دا ډول دي:

۱- «مفاهيم القرآن»: د وړومبي ټوک د «توحيد په عبادت کښې» برخه (چې له ۳۷۸ نه تر ۵۲۸ مخونو پورې) د قران له نظره له توحيد او شرک سره د متعلقو مسائلو په باره کښې ده. چې دغه کتاب د قم په علميه حوزه کښې تدريس شوے او د علامه جعفر الهادي غوندې ستر او پوه عالم په فاضلانه قلم سره ليکل شوے دے او په ايران او بېروت کښې چاپ او خپور شوے دے.

۲-«توسل به ارواح مقدسه»: دا کتاب له مقدسو او سپېڅلو روحونو سره له توسل سره متعلق مسائلو سره اړوند دے چې وهابيان پکښې له هر نور ځاے نه زياتې دوړې داړې الوزوي.

نو په دې بنياد دا کتاب دريم کتاب دے چې د اسلامي ټولنې په خدمت کښې وړاندې کيږي. نو په رياض، حرمېنو شريفېنو کښې له وهابيانو او د هغوي له ليکوالانو او په نورو هېوادونو کښې د هغوي له پلويانو څخه غواړو چې دريغ يې زمونږ د خبرو په اړه منفي وي نو په دې کتاب باندې دې منطقي نقد وکړي او د خپلو فرېب خوړونکو په نسبت دې يې ضررونه کم کړي. او د دې په غېر صورت کښې دې مسلمانان په حرمېنو شريفېنو کښې ازاد پرېږدي او د الهي امن په حرم کښې دې د خلقو له ازارولو او ورته له نقصان رسولو څخه لاس واخلي او د وهابيت او سلفيت تبليغات دې چې له تفرقې او بې اتفاقۍ نه بغېر نور څه نتائج نه لري پرېږدي او اسلامي ټولنه دې مسلمانو سترو عالمانو او مفکرانو ته حواله کړي.

*****

جعفر سبحاني

قم، علميه حوزه، دامام جعفر صادق عليه السلام موسسه

۲۲ وړوکے اختر، ۱۴۰۵ هجري قمري کال يا ۲۴ چنګاښ ۱۳۶۴ هجري نمريز کال

لومړے باب

د وهابیت مسلک د باني د ژوند حال

د وهابیت مسلک او نورے دین د « شیخ عبدالوهاب » له زوے « شیخ محمد نجدي » سره منسوب دے چې دا نسبت د هغهٔ د پلار له نوم « عبدالوهاب » نه اخیستے شوے دے او د ځینو عالمانو په قول دا چې دې مسلک ته خپله د شیخ محمد په نوم سره نسبت ورنکړے شو او « محمدیه » ورته ونهٔ ویلے شو په دې وجه دي چې هسې نه د دې مذهب پیروکار د خداے د ګران رسول حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم له سپېڅلي نوم مبارک سره د یو ډول شریکوالے پیدا کړي[1] او له دې نسبت نه ناوړه استفاده وکړي.

محمد بن عبدالوهاب په ۱۱۱۵ هجري قمري کال کښې د نجد سیمې په یو ښار « عُیَینَه » کښې سترګې پرانیستے، پلار یې د دغه ښار قاضي ؤ. شیخ له ماشومتوب څخه د تفسیر، حدیث او عقائدو د کتابونو له لوستلو سره ډېره دلچسپي لرله او حنبلي فقه یې له خپل پلار چې یو حنبلي عالم ؤ زده کړه. هغهٔ به د ځوانۍ له شروع څخه د نجد سیمې د خلقو زیاتره مذهبي اعمال بد ګڼل. په یو سفر کښې چې د خانه کعبې د زیارت لپاره لاړ د مناسکو له ترسره کولو نه وروسته مدینې منورې ته لاړ. هلته یې د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم له قبر مبارک سره نزدې له هغه حضرت سره د خلقو توسل او خداے پاک ته هغه وسیله کول ناخوښه وبلل. بیا دې نجد ته راستون شو او له هغه ځاے څخه بصرې ته لاړ په دې ارادې سره چې له بصرې نه به شام ته لاړ شي. یوه موده په بصره کښې پاتے شو او د خلقو له زیاترو اعمالو سره یې په مخالفت لاس پورې کړ، خو د بصرې خلقو هغه له خپل ښار څخه وشړهٔ. د بصرې او زبیر ښارونو ترمېنځ په سفر کښې نزدې وه چې د ګرمۍ، تندې او پیاده تګ څخه هلاک شي، خو د زبیر سیمې یو سړي چې دې په عالمانه جامه کښې ولید نو د دهٔ د نجات کوشش یې وکړ، څو ګوټه اوبهٔ یې ورته ورکړې او په مرکب یې کښېنوهٔ او زبیر ښار ته یې بوتهٔ. دهٔ غوښتل چې له زبیر څخه شام ته لاړ شي خو له دې امله چې د سفر کافي توښه او خرچ یې نهٔ لرهٔ احسا ښار ته لاړ او له هغه ځاے څخه بیا د نجد سیمې حریمله ښار ته لاړ. په دغه دوران کښې چې ۱۱۳۹ کال ؤ د پلار بدلي یې له عُیَینه نه حریمله ته شوې وه. شیخ له پلار سره شاګردي اختیار کړه اوله هغهٔ څخه یې یو شمېر کتابونه زده کړل او د نجد د خلقو له عقائدو سره په مخالفت یې لاس پورې کړ چې په دې وجه د دهٔ او د پلار ترمېنځ مخالفت او بحث او مباحثې شروع شوې، همدا رنګ د دهٔ او د نجد د خلقو ترمېنځ سختې تنازعې رامنځته شوې او دې چارې څو کاله دوام وموند ان تردې چې په ۱۱۵۳ کال کښې یې پلار شیخ عبدالوهاب له دنیا سترګې پټې کړې.

شیخ محمد بن عبدالوهاب د پلار له وفات نه پس د خپلو عقائدو په څرګندولو او د خلقو له ځینو مذهبي عقائدو څخه په انکار لاس پورې کړ. د حریمله ښار یو شمېر کسانو یې پیروي شروع کړه او ورو ورو یې شهرت پیدا کړ. هغه له حریمله ښار نه عُیَینه ښار ته لاړ په دغو وختونو کښې د عیینې حاکم عثمان بن حمد ؤ. عثمان د دهٔ ډېره قدرونه وکړه او اراده یې وکړه چې ملګرتیا او مرسته یې وکړي. شیخ یې هم په وړاندې د امیدوارۍ څرګندونه

[1] ـ دائرة المعارف فرید وجدي ، ج 10 ، ص 871 ، د المقتطف مجلې ، ج 27 ، ص 893 په نقل سره

وکړه چې د نجد ټول خلق دې له عثمان بن حمد څخه اطاعت وکړي. د شېخ محمد بن عبدالوهاب د دعوت او د دهٔ د کارونو خبر د احسا امیر ته ورسېد. هغهٔ عثمان ته یو خط ولیکهٔ او نتیجه یې دا شوه چې عثمان شېخ راوبلل او له هغهٔ یې د عذر غوښتنه وکړه. شېخ محمد بن عبدالوهاب هغهٔ ته وویل چې که له ما سره مرسته وکړې نو د ټول نجد مالک به شې ، خو عثمان ترې انکار وکړ او له عیینه ښار څخه یې وشړهٔ.په ۱۱۲۰ کال کښې شېخ له دې وروسته چې له عیینه ښار څخه وشړلے شو د نجد مشهور ښار درعیه ته لاړ. په دغه دوران کښې په درعیه کښې محمد بن سعود (د آل سعود نیکهٔ) امیر ؤ.شېخ د هغهٔ ملاقات ته لاړ. امیر هغهٔ ته د عزت ورکولو په ترڅ کښې هغهٔ سره د مرستې او ښهٔ سلوک زېرے ورکړ. شېخ هم هغهٔ ته په ټول نجد سیمه باندې د غلبې زېرے ورکړ او په دا ډول د شېخ محمد بن عبدالوهاب او آل سعود ترمېنځ تعلق او ارتباط شروع شو.[1] په هغه وخت کښې چې شېخ محمد بن عبدالوهاب درعیه ته راغے او له محمد بن سعود سره یې موافقه وکړه د دغه ځاے خلقو په ډېره تنګسه او محتاجی کښې ژوند کوهٔ.

آلوسي د ابن بشر نجدي له قوله نقلوي: «زهٔ په اول ځل د درعیې د خلقو د تنګلاسی شاهد وم بیا مې د سعود په دور کښې دغه ښار ولید په داسې حال کښې چې خلق یې له زیات مال او دولت څخه برخور وو او وسلې یې په سیم او زر سره سینګار شوې وې، په اصیلو او قیمتي اسونو باندې به سوارهٔ وو او قیمتي او له فخر ډکې جامې به یې اغوستې وې او د مال او ثروت ټول لوازم یې لرل په دا ډول چې ژبه یې د تفصیل له بیانولو څخه عاجزه ده. یوه ورځ د درعیې په یو بازار کښې د دې کتونکے وم چې ښځې یو طرف ته او سړي بل طرف ته وو په دغه بازار کښې سرهٔ او سپین زر، وسلې، پسان، اسونه او قیمتي لباسونه، غوښې، غنم او نور قیمتي سامانونه دومره زیات وو چې ژبه یې نهٔ شي بیانولې. تر کومې چې نظر کار کوهٔ بازار لېدے شو او ما به د خرڅوونکو او اخېستونکو چغې اورېدې چې د شاتو د مچیو د بنګار په شان په فضا کښې تاوېدې چې یو به ویل خرڅ مې کړ او بل به ویل وامې خېست.»[2]

خو ابن بشر دا تفصیل نهٔ دے بیان کړے چې دا دومره مال او دولت له کومه ځایه پېدا شوے ؤ. خو د تاریخ له سیاق نه معلومېږي چې د نجد د نورو ښارونو او قبائلو په مسلمانانو باندې (د هغهٔ د عقائدو د نهٔ منلو په جرم) د حملو او د هغوي د مالونو له لوټلو او په غنیمت اخېستلو څخه ترلاسه شوے ؤ. او د جنګي غنیمتونو چې د دغه ټاټوبي له مسلمانانو څخه به یې نیوهٔ په اړه د شېخ محمد بن عبدالوهاب طریقه دا وه چې هغه به یې په خپله خوښه خرچ کول او کله کله به یې د غنیمت ټول مالونه چې په جنګ کښې به ورته ترلاسه کېدل او مقدار به یې هم ډېر زیات ؤ یوازې به یې دوو یا دریو تنو ته وربخښهٔ او د غنیمت ټول مال به د شېخ په اختیار کښې ؤ او د نجد امیر به هم د هغهٔ په اجازې سره برخه اخېسته.

---

[1] ـ یو عثماني لیکوال د خپل «تاریخ بغداد» په ۱۵۲ مخ کښې د شېخ محمد بن عبدالوهات او آل سعود رابطه په بل ډول لیکلې ده خو هغه څه چې دلته ولیکل شول ډېر صحیح ښکاري.

[2] ـ تاریخ ابن بشر نجدي .

د شیخ ابن عبدالوهاب د ژوند تر ټول کمزورے ټکے دا دے چې له هغو مسلمانانو سره به یې چې د دهٔ د دروغو عقائدو پیروي یې نهٔ کوله د «حربي کافرو» سلوک کوهٔ او د هغوي د مال ، سر او ناموس لپاره د څه ارزښت قائل نهٔ ؤ.
لنډه دا چې محمد بن عبدالوهاب نجدي به خلق توحید ته رابلل، خو هغه غلط توحید چې هغهٔ به ویلو او هر چا چې به ومنلو نو وینه او مال به یې په امان کښې وو ګنې د حربي کافرانو په شان به حلال اومباح وو. هغه جنګونه چې وهابیانو به په نجد او له دغه سیمې څخه بهر لکه په یمن، حجاز او د عراق او سوریې په خواوشا کښې کول په همدې بنیاد وو. په هر یو ښار باندې به یې چې په جنګ سره غلبه پیدا کوله هغه ښار به په دوي باندې حلال ؤ. که کولې به یې شول نوهغه ښار به یې په خپل تصرف او ملکیت کښې راوستهٔ ګنې د غنیمت په مال باندې به یې چې به یې ترلاسه کړے ؤ بسنه کوله.[1]
هغه کسان چې د دهٔ عقائد به یې منل او د دهٔ دعوت به یې قبلوهٔ نو لازمي وه چې ورسره بیعت وکړي او که څوک به یې مقابلې ته راپاڅېدل نو وژل کېدل به او مالونه به یې د غنیمت په توګه تقسیمېدل. د دغې طریقې له مخې مثلاً د احسا ښار د یو کلي چې «فصول» نومېدهٔ درې سوه تنه یې ووژل او د هغوي مالونه حالونه یې ولوټل.[2]
ابن عبدالوهاب په ۱۲۰۲ کال کښې مړ شو.[3] له دهٔ نه وروسته د دهٔ پیروکارو هم د دهٔ طریقې او روش ته دوام ورکړ. مثلاً په ۱۲۱۲ کال کښې امیر سعود وهابي د شلو زرو سورو جنګي کسانو یو لښکر سنبال کړ او په کربلا ښار باندې یې حمله وکړه. کربلا په دغو وختونو کښې ډېره مشهور وه او ډېر عظمت یې لرهٔ او ډېر ایراني، ترک او عرب زیارت کوونکي به ورته راتلل. سعود د ښار له محاصره کولو نه پس بالاخره ښار ته ننوت او د هغه ښار د اوسېدونکو او دفاع کوونکو سخت قتل عام یې وکړ. وهابي لښکر په کربلا کښې دومره رسوائي رامنځته کړه چې بیانول یې په ژبه نه راځي. پنځهٔ زره کسان (ځینو دا شمېر تر شل زرو پورې هم لیکلے دے) یې قتل عام کړل.
کله چې امیر سعود له جنګي کارونو نه فارغ شو نو د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د قدرمن نمسي حضرت امام حسین علیه السلام د زیارت قیمتي خزانو ته متوجه شو. دغه خزانې له قیمتي څیزونو او مالونو څخه ډکې وې. دهٔ چې هلته څه موندل ټول یې لوټ کړل او له ځان سره یې یوړل.او کربلا له دې واقعې نه پس په داسې حالت کښې راغله چې شاعرانو به یې مرثیې وېلې.[4] وهابیانو به دغه شان له دولسو کالو نه تر زیاتې مودې پورې کله نا کله په کربلا ښار او د هغهٔ په خواوشا سیمو او همدا رنګ په نجف ښار باندې حملې کولې او لوټمار به یې کوهٔ. د دغو حملو وړومبۍ مرحله هم هغه د ۱۲۱۲ کال ؤ چې تفصیل یې بیان شو. د شیعه لیکوالانو د لیکنې له مخې دغه حمله د غدیر خم د اختر په ورځ ترسره شوه.
اروابناد علامه سید محمد جواد عاملي د خپل «مفتاح الکرامه» غوندې ارزښتناک فقهي کتاب د اوم ټوک په اخېر کښې لیکي: «د کتاب دا برخه د ۱۲۲۵ کال د روژې د مبارکې میاشتې د نهمې نېټې له نیمې شپې نه پس د لیکوال په لاس ختمه شوه، په داسې حال کښې چې زړهٔ مې په اندېښنه او تشویش کښې ؤ، ځکه چې عنېزه عرب

[1] ـ جزیرة العرب في القرن العشرین ، 341 مخ
[2] ـ تاریخ المملکة العربیة السعودیه ، 1 ټوک 51 مخ
[3] ـ د شیخ د پېدائش او وفات په تاریخ کښې له دې نه علاوه قولونه هم شته لکه: ۱۱۱۵ او ۱۲۰۲
[4] ـ تاریخ کربلا و حائر حسین (علیه السلام) ، 174 ـ 172 مخونه

چې وهابیان دي د نجف اشرف او د امام حسېن علیه السلام د زیارت خواو شا سیمې قبضه کړې دي، ټولې لارې یې تړلې دي او هغه زائران چې د شوقدر د میاشتې له پنځلسمې نه پس خپل وطن ته ستنېدل لوټ کړل او له هغوي څخه زیات کسان یې (چې زیاتره یې ایراني زائران وو) قتل عام کړل. ویل کیږي چې د وژل شویو شمېر یو نیم سل تنه ؤ البته ځینو له دې نه لږ کم یاد کړي دي[1]

هغه توحید چې شېخ محمدبن عبدالوهاب نجدي او د هغهٔ پېروکارو به خلق ورته رابلل او هر کس چې به نه منهٔ نو د هغهٔ سر او مال به یې مباح ګڼهٔ دا چې د ځینو ایتونو او احادیثو له ظاهر څخه به یې په پېروی سره د خدا ے لپاره جسم او بدن ثابتوهٔ.او د هغه ذات لپاره به یې د بدن غړي او اندامونه ګڼل.

آلوسي په دې حقله لیکلي دي: «وهابیان له ابن تېمیه څخه په پېروی سره هغه حدیثونه چې د دنیا اسمان «وړومبي اسمان» ته د خدا ے پاک په راکوزېدو باندې دلالت کوي تصدیق کوي او وائي: «خدا ے له عرش څخه د دنیا اسمان ته راکوزیږي» او بندګانو ته وائي: «هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِر» «ایا څوک استغفار کوونکي شته چې له خپلو ګناهونو څخه بخښنه وغواړي؟» او دوي همدا رنګ په دې باندې اقرار کوي چې د قیامت په ورځ به خدا ے د محشر مېدان ته راځي ځکه چې خپله یې فرمایلي دي: «وَجاءَ رَبُّکَ والْمَلَکَ صَفّاً صَفّاً» [2] او دغه خدا ے به خپل هر یو مخلوق ته هر ډول چې وغواړي نزدې کیږي لکه چې خپله یې فرمایلي دي: «وَنَحْنُ أقْرَبُ اِلَیْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِید»[3]

ابن تېمیه هم هغه ډول چې د هغهٔ له کتاب «الرد علي الاخنائي» نه څرګنده ده د خدا ے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم له زیارت سره متعلق حدیثونه جعلي بللي دي او ویلي یې دي: «که څوک عقیده لري چې د هغه حضرت صلی الله علیه و آله وسلم وجود له وفات نه پس د هغهٔ د ژوند د وجود په شان دے نو د یوې لوې غلطۍ مرتکب شوے دے» او داسې خبره بیا شېخ ابن عبدالوهاب نجدي او د هغهٔ پېروکارو لا زیاته په سختۍ سره کړې ده. د وهابیانو باطل عقائد او خبرې د دې سبب شوې دي چې هغه کسان چې اسلام یې د دوي په نظرسره مطالعه کړے دے وائي چې اسلام یو اوچ کړس او جامد دین دے او د ټولو وختونو په کار نهٔ راځي.

لوټروپ ستوډرډ وائي: «وهابیان په تعصب کښې د افراط په لاره تلي دي او د دغو چارو په وجه یوه نکته چینه ډله راپاڅېدلې او د وهابیانو هغه نعره یې اوچته کړې ده چې د اسلام حقیقت او طبیعت د زمانې له تقاضو سره سمون نهٔ خوري او د ټولنې او معاشرې احوالو، ترقۍ او بدلونونو سره مطابقت نهٔ لري او د وخت له بدلېدو سره سازګار نهٔ دے.» [4]

له هم هغه وخت نه چې شېخ محمد بن عبدالوهاب خپل عقائد څرګند او خلق یې د هغو منلو ته راوبلل نو ګڼ شمېر لوے لوے عالمانو یې په مخالفت لاس پورې کړ. وړومبني کسان چې په ډېرې سختۍ سره یې مخالفت ته راپاڅېدل د هغهٔ پلار عبدالوهاب او ورپسې یې ورور شېخ سلیمان بن عبدالوهاب وو چې دواړه له حنبلي

---

[1] ـ مفتاح الکرامه، 7 ټوک، 653 مخ

[2] ـ سورهٔ فجر: 23 ایت

[3] ـ تاریخ نجد آلوسي، 91 ـ 90 مخونه او همدا رنګ په دې حقله دې « العقیدة الحمویه » رسالې ته چې ابن تېمیه لیکلې ده مراجعه وشي..

[4] ـ حاضر العالم الاسلامي ، 1 ټوک، 264 مخ

عالمانو څخه وو. شیخ سلیمان د «الصواعق الإلهیه في الرد علي الوهابیه» عنوان لاندې یو کتاب ولیکۀ چې پکښې یې د خپل ورور عقائد په سختۍ سره رد کړل.

زیني دحلان وائي: «د شیخ محمد پلار عبدالوهاب د علم له خاوندانو څخه یو صالح کس ؤ او ورور سلیمان یې هم د علم له خاوندانو څخه ؤ. له هغه وخته چې شیخ محمد په مدینه کښې په درس زده کولو باندې بوخت ؤ شیخ عبدالوهاب او شیخ سلیمان د دۀ له خبرو او کارونو څخه په دې پوه شوي ووچې د دا ډول دعوې لرې نو له دې امله به یې رټلو اوخلق به یې له دۀ څخه خبردارول او ویرول.»[2]
عباس محمود عقاد وائي: «د شیخ محمد بن عبدالوهات تر ټولو لوے مخالف د هغۀ ورور او د الصواعق الالهیه کتاب خاوند شیخ سلیمان دے.» عقاد همدا رنگ زیاتوي: د شیخ محمد ورور شیخ سلیمان چې د هغۀ ډېر سخت مخالف ؤ له دې سره سره چې د خپل ورور عقائد به یې په سختۍ سره ردول لیکي: هغه چارې چې وهابیان یې د شرک او کفر سبب گڼي او د مسلمانانو د سر او مال د مباح کېدو بهانه یې گڼي د مسلمانانو د امامانو په وختونو کښې یې وجود لرۀ خو د اسلام له یو امام څخه هم اورېدل شوي یا روایت شوي نۀ دي چې د دا ډول اعمالو تر سره کوونکي یې کافران یا مرتدان گڼلي وي او یا یې د هغوي په خلاف د جهاد حکم ورکړے وي او یا د مسلمانانو هېوادونه او سیمې لکه چې تۀ یې وائې د کفر او شرک هېوادونه او سیمې گڼلې وي» [1]
په اخېر کښې پکار دي په دې خبره ځان پوه کړو چې شیخ محمد بن عبدالوهاب نجدي د وهابیانو د عقائدو موجد او وړومبے راوړوونکے نۀ دے بلکې له هغۀ نه پېړۍ پېړۍ مخکښې دغه عقائد په مختلفو شکلونو کښې د ابن تیمیه او د هغۀ د شاگرد ابن قیم په شان کسانو له خوا څرگند شوي وو خو د مذهب په شکل کښې نۀ وو راغلي او زیات پلویان یې نلرل. ابو عباس احمد بن عبدالحلیم چې په ابن تېمیه باندې مشهور ؤ له حنبلي علماؤ څخه دے چې په ۷۲۸ هجري قمري کال کښې وفات شو. په دې وجه چې هغۀ به د اسلام د عامو فرقو د اعتقاداتو په خلاف عقائد څرگندول په متواتره توگه د نورو عالمانو له مخالفتونو سره مخامخ ؤ. کله چې ابن تېمیه خپل عقائد څرگند کړل او په دې حقله یې یو شمېر کتابونه خپاره کړل نو د فساد له خپرېدو څخه د مخنیوي په خاطر د مسلمانو عالمانو په خاصه توگه د سني علماؤ له خوا دوو کارونو بڼه ونیوه:

الف- د هغۀ په عقائدو او نظریاتو باندې په نیوکې او تنقید کښې یو لړ کتابونه خپارۀ شول چې ځینو ته پکښې اشاره کوو:

1. « شفاء السقام في زیارة قبر خیرالانام » لیک: تقي الدین سبکي .

2. « الدرة المضیئة في الرد علی ابن تیمیه » لیک: تقي الدین سبکي.

3. « المقالة المرضیه » ، لیک: د مالکي مسلک قاضي القضات ، « تقي الدین أبوعبدالله اخنائي . »

---

[1] .الاسلام في القرن العشرین ، 137 . 126 مخونه

4 ـ « نجم المهتدي و رجم المقتدي » ، ليک: فخر بن معلم قرشي .

5 ـ « دفع الشبهه » ، ليک: تقي الدين الحصني .

6 ـ « التحفة المختاره في الرّد علي منكر الزياره » ، ليک: تاج الدين .
دا او داسې نور هغه ردونه دي چې د ابن تېميه په عقائدو باندې د اسلام د لويو لويو عالمانو لخوا ليکل شوي دي او د هغهٔ د نظرياتو چتې توب او بې بنيادي والے يې څرګند او په ډاګه کړے دے.

ب- د هغهٔ په دور کښې لوے لوے فتوا ورکوونکي مراجع د هغهٔ تفسيق او کله کله د هغهٔ تکفيرولو ته راپاڅېدل او د دهٔ بدعت رامنځته کونې يې خلقو ته په ډاګه کړې. کله چې د خداے د ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د روضې مبارکې د زيارت په حقله د دهٔ عقائد د مصر قاضي القضات بدر بن جماعه ته وليکل شو نو هغهٔ د پاڼې په اخېر کښې وليکل: ((د خداے د ګران رسول (ص) د روضې مبارکې زيارت کول فضيلت او سنت دے او ټول علماء پرې د نظر اتفاق لري. هغه کس چې د پېغمبراکرم صلی الله عليه و آله وسلم د روضې مبارکې زيارت حرام ګڼي پکار دي د علماؤ لخوا ورټلے او وغندلے شي او له دا ډول خبرو کولو څخه منعې کړې شي او کهٔ څه اثر پرې ونکړي نو پکار دي بندي کړې شي او خلقو ته دې په ګوته کړې شي چې د دهٔ پېروي ونکړي.))
نهٔ يوازې د شافعي فرقې قاضي القضات د دهٔ په حقله داسې فتوا ورکړه بلکې په مصر کښې د دريو نورو مذهبونو قاضي القضاتو هم په مختلفو طريقو سره د شافعي مذهب د قاضي القضات فتوا تائيده کړه. چې تفصيل يې د تقي الدين الحصني په ((دفع الشبهه)) نومې کتاب کښې کتلې شئ.
له دې څخه په تېرېدو خپله د هغهٔ د دور مشهور ليکوال ذهبي چې د اتمې هجري پېړۍ له سترو ليکوالانو څخه دے او په تاريخ او رجال کښې يو شمېر ارزښتناک اثار لري د دوستانو په خط کښې چې ابن تېميه ته يې ليکلے دے هغه د فساد او ضلالت په خپرولو کښې د حجاج برابر بللے دے. دغه ليک د «تکملة السيف الصيقل» مولف د خپل کتاب په ۱۹۰ مخ کښې راوړے دے او اروابناد علامه اميني يې هم متن د ((الغدير)) کتاب په پنځم ټوک کښې له ۸۷ نه تر ۸۹ مخونو کښې نقل کړے دے. دلچسپي لرونکي يې هلته کتې شي.
د ابن تېميه شر او بدبختي په ۷۲۸ کال کښې د شام په بند کښې د هغهٔ په مرګ سره ختمه شوه او د هغهٔ مشهور شاګرد ابن قيم که څه هم د خپل استاد د افکارو په خپرولو او ترويجولو لاس پورې کړ خو په وروستو زمانو کښې د داسې افکارو او نظرياتو څه اثر نهٔ ؤ ان تردې چې د شېخ عبدالوهاب زوے د ابن تېميه د افکارو تر تاثير لاندې راغے او آل سعود په نجد سيمه کښې د خپلې باچائۍ د بنيادونو د مضبوطولو لپاره له هغهٔ څخه ملاتړ شروع کړ چې په نتيجه کښې يو ځل بيا د ابن تېميه موروثي عقائدو د نجد د ځينو خلقو په مازغو کښې غوټۍ وسپړېدې او په اوچو کړسو تعصباتو او له بده مرغه د ((توحيد)) په نامه يې ((له مشرکانو او کافرانو سره جهاد)) تر عنوان لاندې د مسلمانانو او موحدانو د وينو سېلاب روان کړ او په زرګونو بې ګناه مسلمان سړي، ښځې او ماشومان يې قتل عام کړل او يو ځل بيا يوه نوې فرقه د مسلمانانو په ټولنه کښې راڅرګنده شوه او د وخت بدمرغي دومره زياته شوه چې حرمېن شريفېن د دغې ډلې په قبضه کښې راغلل او نجديانو او وهابيانو له

برطانيې او د وخت له نورو سپر طاقتونو سره د ساز باز په اثر د عثماني امپراطورۍ د پاشل کېدو او د سپر طاقتونو تر مېنځ د عربي هېوادونو د تقسیم په بیناد په مکه معظمه او مدینه منوره او نورو اسلامي اثارو باندې قابض شول او د اسلامي اثارو او اصالتونو د نابودولو او د الهي ځایونو او پاکو او مقدسو قبرونو او مزارونو د وېجاړولو لپاره یې له حد نه زیات کوششونه وکړل.

په دې دوران کښې شیعه عالمانو د ابن عبدالوهاب نجدي په عقائدو او نظریاتو باندې په نیوکه کښې له سني عالمانو سره اوږه په اوږه زیات کوششونه وکړل او دواړو مسلمانو ډلو په ښه او غوره طریقه منطقي او علمي جهاد شروع کړ وړومبنے رد چې د سني علماؤ لخوا د ابن عبدالوهاب نجدي په عقائدو باندې ولیکلے شو«الصواعق الالهیه في الرّد علي الوهابیه» نومې کتاب ؤ چې د ابن عبدالوهاب د ورور شېخ سلېمان په قلم سره ؤ. او وړومبنے کتاب چې د شیعه عالمانو لخوا د ابن عبدالوهاب د عقائدو په رد کښې ولیکلے شو«منهج الرشاد» کتاب دے او لیکوال یې اروانښادعلامه شېخ جعفر کاشف الغطاء دے چې په ۱۲۲۸ کال کښې وفات شو. هغهٔ دا کتاب د هغې رسالې په ځواب کښې چې د آل سعود یو باچا عبدالعزیز بن سعود هغهٔ ته لېږلې وه ولیکهٔ په دغه رساله کښې دابن عبدالوهاب نجدي ټول عقائد راغونډ کړے شوي وو. دا کتاب په ۱۳۴۳ هجري قمري کال کښې په نجف اشرف ښار کښې چاپ شوے دے. له دغه شخصیت نه پس په سیمه کښې د وهابیت د حرکتونو په مناسبت سره زیاتې علمي نیوکې ولیکلې شوې او مهمه برخه یې چاپ شوې ده خو همدا اوس وهابي حرکتونه د هغه زیات مال او ثروت په اثر چې وهابیان یې د تېلو د خرڅولو له لارې تر لاسه کوي زیات شوي دي. او داسې کال او حتي میاشت به نهٔ وي چې د دوي لخوا په اسلامي مقدساتو باندې یو ډول حمله نهٔ وي شوې او هره ورځ په یوه طریقه اسلامي اثار له منځه نهٔ وي تللي. هغه څیز چې د دوي حرکت یې چټکه کړے دے د پردې شا ته د هغوي د هغو مغربي اربابانو هم هغه اشارتونه دي چې له نړیوال کمیونزم نه زیات د مسلمانانو له وحدت او یووالي نه ویرېږي او له دې نه علاوه نورې داسې څه چارې نهٔ ویني چې د دین سازۍ او دین تراشۍ بازار ګرم کړي او د تېلو د پېسو یوه برخه چې د سعودي وهابي حکومت ته یې ادا کوي په دې طریقې سره تلافي کړي او بالاخره د مسلمانانو له وحدت او یووالي څخه په سختۍ سره مخنیوے وکړي.او هغوي د یو بل په تفسیقولو او تکفیرولو باندې مشغول وساتي.

مونږ په دې کتاب کښې کوشش کړے دے چې د وهابیانو، سلفیانو او تکفیري ډلې عقائد په دائره کښې راولو او د قلم په څوکه ترې د ابهاماتو پرده اوچته کړو او دا خبره په ډاګه کړو چې د نړۍ د ټولو مسلمانانو عقائد له کتاب او سنت څخه اخېستې شوي دي او د وهابیانو د فطرت خلاف اعمال او حرکات د قران مجید او د خدا ے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د سنتو په خلاف دي او په دې حقله به د بیان د لنډوالي خیال ساتو.

*****

دويم باب

وهابيان او د خدا ے د اوليا و د قبرونو تعمير

له هغو مسائلو څخه چې وهابيان ورسره يو خاص حساسيت لري د الهي پېغمبرانو، اولياؤ او صالحانو د قبرونو تعميرول او په هغو باندې د زيارتي ودانيو او ګنبدونو وغېره جوړول دي. تر ټولو وړومبې دا مسئله ابن تېميه او دهغهٔ شاګرد ابن قيم وڅېړله او د دغه ډول ودانيو د جوړولو په حرام والي او د هغو د ويجاړولو او ورانولو په روا والي يې فتوې ورکړې.

ابن قيم په «زاد المعاد في هدی خير العباد» کتاب[1] کښې وائي:

«د هغو ودانيو ورانول چې په قبرونو باندې جوړې کړې شوي دي فرض دي او د هغو د ورانولو او ويجاړولو د قدرت او توان له لرلو نه پس د هغو باقي ساتل حتی د يوې ورځې لپاره هم جائز نهٔ دي.[2]

په ۱۳۴۴ هجري قمري کال کښې چې سعوديانو په مکه معظمه، مدينه منوره او د هغو په خواوشا سيمو باندې تسلط پېدا کړ نو په دې فکر کښې شول چې په جنت البقيع اديره کښې د خدا ے د ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د پاک خاندان، صحابه کرامو او شهيدانو د مزارونو او قبرونو د ويجاړولو لپاره څه جواز ترلاسه کړي او د مدينې له علماؤ څخه د فتوې په اخېستو سره د هغو د ورانولو لار اواره کړي او د حجاز د خلقو عامه افکار چې هيڅ کله له دغو غېر اسلامي کارونو سره موافق نهٔ وو د دې کار لپاره تيار کړي. له دې امله يې د نجد قاضي القضات سليمان بن بليهد مدينې ته ولېږهٔ چې هغه د وهابيانو د نظر وړ مسائل د هغه ځا ے له علماو څخه ترلاسه کړي. نو ځکه هغهٔ استفتاء يا پوښتنې په دا ډول برابرې کړې چې ځواب يې خپله د وهابيانو د نظريې مطابق په هغو کښې ځا ے کړے ؤ او له دې لارې يې مفتيانو ته اعلان وکړ چې پکار دي ځواب يې د هغو ځوابونو مطابق چې په پوښتنو کښې راغلي دي برابر کړي او که داسې يې ونکړل نو په شرک باندې به تورن کړې شي او که توبه يې ونکړه نو قتل به شي. دغه پوښتنې او ځوابونه له مکې څخه د خپرېدونکې جريدې «ام القرا» د ۱۳۴۴ کال د وړوکي اختر په ګنه کښې خپارهٔ شول.[3] د دې په خپرېدو سره په سني او شيعه مسلمانانو کښې يوه غوغا راوچته شوه، ځکه چې ټول په دې باندې پوه شول چې د فتوې له حاصلولو وروسته که څه هم په رعب او

---

[1] ـ زاد المعاد ، 661 مخ

[2] ـ «يَجِبُ هَدْمُ المَشاهِدِ الّتي بُنِيَتْ علي القُبور ، ولا يَجُوزُ إبقاءُها بَعد القُدْرَة علي هَدْمِها وإبْطالِها يوماً واحداً»

[3] ـ اروابښاد آقا بزرګ تهراني د «الذريعه» کتاب د ۸ ټوک په ۲۲۱ مخ کښې ليکي: وهابيانو د ۱۳۴۳ کال د وړومبی خور په ۱۵ نېټه په حجاز باندې تسلط پېدا کړ او د ۱۳۴۳ کال د وړوکي اختر په اتمه نېټه يې په جنت البقيع اديره کښې د اهلبېتو امامانو او صحابه کرامو مزارونه ويجاړ کړل، په داسې حال چې ام القرا جريدې د مزارونو د ورانولو په اړه استفتاء او د هغې ځواب د ۱۳۴۴ کال د وړوکي اختر په ۱۷ ګڼه کښې خپور کړ او د مدينې د علماؤ ځواب يې د روژې د مياشتې ۲۵ نېټه ټاکلې ده. نو پکار دي ووايو چې د وهابيانو تسلط او د مزارونو ويجاړول دواړه په ۱۳۴۴ کال کښې ترسره شوي دي. او اروابښاد سيد محسن امين د وهابيانو د مکمل تسلط او د مزارونو د ويجاړولو کال ۱۳۴۴ هجري قمري بللے دے. د» کشف الارتيات» کتاب له ۵۲ نه تر ۶۰ مخونو ته رجوع وکړئ.

ګواښ سره حاصله شي د اسلام د قدرمنو او مقدسو شخصیتونو د قبرونو او مزارونو د ورانولو کار به شروع شي چې هم هغه شان وشول. د مدینې له پنځلسو عالمانو څخه د فتوې له ترلاسه کولو او په حجاز کښې د هغې له خپرولو نه پس د رسالت د کورنۍ د اثارو او مقدساتو د ویجاړولو کار د وړوکي اختر د میاشتې په اتمه نېټه شروع شو او دغه شان د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د پاکو اهلبېتو علیهم السلام او قدرمنو صحابه کرامو (رض) ټول مقدسات له منځه لرې کړې شول او د جنت البقیع د امامانو د حرم ارزښتناکه سرمایه ولوټلې شوه او د جنت البقیع هغه روحاني ماحول یې په یو بیابان باندې بدل کړ چې انسان یې په کتو سره ډېر غمجن کیږي.

اوس به د هغو پوښتنو یوه برخه وړاندې کړو چې دا خبره په ډاګه شي چې پوښتنې کوونکي څه ډول د سوالونو ځوابونه هم په هغو پوښتنو کښې ځاے کړي دي. یعنې هدف نۀ یوازې استفتاء او د هغې ځواب نۀ ؤ بلکې مقصد یې د عوامو په وړاندې د رسالت د مقدسو اثارو د ورانولو لپاره د یو جواز وړاندې کول وو. که په رښتیا مقصد یې حقیقت پېژندنه او ځان پوهونه وه نو پکار نۀ وو چې د مسئلې پوښتنه کوونکے ځواب خپله په سوال کښې ځاے کړي، بلکې له قرائنو څخه دا خبره ثابتیږي چې سوال او ځواب یې له مخکښې نه په کاغذ باندې برابر کړي وو او یوازې د دستخط اخېستو لپاره یې د مدینې علماؤ ته وړي وو. ځکه چې دا کېدې نۀ شي چې د مدینې د هغو مشهورو علماؤ چې کلونه کلونه خپله هغوي او د هغوي پلار نیکونه د نبوي آثارو او مقدساتو ساتونکي او مروجوونکي او د هغو د زیارت کوونکو خدمتګاران وو یک دم یې نظریه او فکر بدل شي او د مزارونو او مقدسو ځایونو په حرام والي او د هغو د ورانولو او ویجاړولو په روا والي باندې فتوا ورکړي!

سلیمان بلیهد په خپله پوښتنه کښې داسې وائي:

«ما قَولُ علماء المدینة المنوّرة زادَهُم اللهُ فَهْماً وعِلْماً فِي البناء عَلَي القُبُورِ واتّخاذها مَساجِدَ هلْ هوَ جائزٌ أوْ لا وإذا كانَ غیرَ جَائز بَل مَمْنوعٌ منهيٌ عنه نهیاً شدیداً فهلَ یَجِبُ هدَمُها و منعُ الصَلاةَ عنْدَها أم لا . وَإذا كانَ البناء في مَسْبَلَة كالبقیع وهُو مانعٌ من الانتفاع بالمقدار المبنيّ علیه فهلْ هوَ غَصبٌ یَجِبُ رَفْعُهُ لِما فیِه مِنْ ظُلْمِ المُسْتَحِقِینَ ومَنْعِهِمُ استح قاقَهُم أمْ لا ؟»

«د مدینې منورې علماء چې خداے دې علم او پوهه نوره زیاته کړي په قبرونو باندې د ودانیو د جوړولو او هغه د عبادت ځایونه ګرځولو په باره کښې څه وائي: ایا جائز دي یا نه؟ او که جائز نۀ وي ځکه چې په اسلام کښې سخت منعې کړې شوي دي، ایا د هغو ویجاړول او ورانول او د هغو په خوا کښې د نمونځونوکولو مخنیوے ضروري او واجب دے یا نه؟ او که د بقیع غوندې په یوې وقف شوې زمکه کښې چې د قبرونو د پاسه ودانۍ جوړې شوي دي او د هغې د ځینو برخو د استفادې خنډ جوړې شوې دي، ایا دا کار د وقف شوې زمکې د یو برخې غصب کول نۀ دي؟ چې پکار دي زر تر زره رفع شي چې هغه ظلم چې په مستحق باندې شوے دے له منځه لاړ شي.؟»

د مدینې منورې علماؤ له رعب ، زور او ګواښ نه په ډک ماحول کښې د سلیمان پوښتنې ته داسې ځواب وویلو:

«امّا البناءُ علَي القُبورِ وفَهَو ممنوعٌ اجماعاً لصحّة الأحاديث الواردة في مَنعه ولَهذا افْتي كثيرٌ من العلماء بِوجوبِ هدمه مُسْتَندين بِحديث علي - رضِي الله عنه - إنه قال : لأبِي الهَيّاج اَلا أبْعَثُکَ عَلي ما بعثَني عَلَيهِ رسولُ الله - صلّي الله عليه وآله وسلّم - اَن لا تَدَعْ تِمثالا الاّ طَمَسْتَه ولا قَبراً مُشرِفاً الاّ سَوّيْتَه.»

«په قبرونو باندې د ودانيو د جوړولو ممنوعيت اتفاقي دے د هغو حديثونو په ګواهۍ سره چې د هغو په ممنوعيت باندې دلالت کوي. له دې امله يوې ډلې يې په ورانولو او ويجاړولو باندې فتوا ورکړې ده او په دې لړ کښې په هغه حديث سره چې ابي الهياج له حضرت علي «رض» څخه نقل کړے دے استناد لټوي. حضرت علي هغهٔ ته وويل چې زهٔ تا په يو داسې کار باندې ګمارم چې د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم زهٔ د هغهٔ لپاره ګمارلے وم چې هيڅ يو تصوير به نهٔ وينې مګر دا چې هغه له منځه يوسې او هيڅ قبر به نهٔ وينې مګر دا چې هغه برابر او مساوي کړې.»

شېخ نجدي په هغو مقالو کښې چې د ام القرا مجلې د ۱۳۴۵ کال د څلورمې خور د مياشتې په ګڼه کښې يې خپرې کړې وائي: «په قبرونو باندې د ودانيو او ګنبدونو جوړول له پنځمې هجري پېړۍ نه معمول ګرځېدلے دے.»

دا هم د قبرونو د تعميرولو په اړه د وهابيانو د وېناؤ څو نمونې دي او دوي غالباً په خپلو ليکنو کښې په دوو دليلونو باندې تکيه کوي:

۱ - د هغو په حرام والي باندې د مسلمانو علماؤ اتفاق

۲ - له اميرالمومنين حضرت امام علي عليه السلام څخه د ابي الهياج حديث او د دې په شان ځينې نور روايتونه.

نوپکار دي دې ته پاملرنه وکړو چې اوس زمونږ بحث د قبرونو د تعمير، په هغو باندې د څپرونو، چتونو او ودانيو د جوړولو په حقله دے، البته د قبرونو زيارتونو ته د تلو په موضوع به يو بيل بحث ولرو.

د موضوع د لا زيات وضاحت لپاره به څو بحثونه وڅېړو:

* د قبر د پاسه د ودانۍ وغېره د جوړولو په باره کښې د قران مجيد نظر څه دے، ايا حکم يې د قران له نظره تر لاسه کولې شو؟

* ايا اسلامي امت په رښتيا سره د هغو په حرام والي باندې اتفاق لري، يا په ټولو اسلامي دورونو کښې قضيه د دې په خلاف ده او خپله د پېغمبراکرم صلی الله عليه و آله وسلم او د هغوي د صحابه کرامو«رض» په دور کښې د قبرونو تعمير او په هغو باندې د ودانيو او څپرونو جوړولو شتون لرلے دے؟

* د ابي الهياج له حديث نه چې وهابي ډله يې استعمالوي مراد څه دے؟

* د حضرت جابر، حضرت ام سلمه او حضرت ناعم رضي الله عنهم له حديثونو نه مراد څه دے؟

۱ - د قبرونو د تعمير په باره کښې د قران مجيد نظريه

قران په خاصه توګه په دې موضوع باندې نيوکه او اعتراض نهٔ دے کړے. خو په عېن حال کښې کولې شو چې د موضوع حکم له هغو کلياتو څخه چې په قران مجيد کښې راغلي دي استفاده کړو. اوس د دې برخې بيان ته پام وکړئ:

الف- د اولیاء الله د قبرونو تعمیر او حفاظت د الهي شعائرو تعظیم د ے؟

قران مجید د الهي شعائرو تعظیم د زړونو د تقوا او په زړونو باندې د تقوا او پرهېزګارۍ تسلط ګڼي، لکه چې فرمائي: «وَمَنْ یُعَظِّمْ شَعائِرَ اللهِ فَاِنَّها مِنْ تَقْوَي الْقُلُوبِ» [١] یعنې «هر چا چې د الهي شعائرو تعظیم او تکریم وکړ نو هغه د زړونو د تقوا نښه ده.»

د الهي شعائرو له تعظیم او احترام نه مراد څه د ے؟ «شعائر» د «شعیره» جمع او د «علامت او نښې نښانې» په معنا د ے. په مبارک ایت کښې مراد د خدا ے پاک د موجودیت نښې نښانې نهٔ دي،ځکه چې ټول عالم د هغهٔ د موجودګۍ نښه ده او هیچا نهٔ دي ویلي چې د هر هغه څیز چې په کائناتو کښې د ے تعظیم او احترام د تقوا نښه ده. بلکې د هغهٔ د دین نښې نښانې ترې مراد د ے، لکه مفسران ایت مبارک داسې تفسیروي: «مَعالِمَ دین الله»، «د خدا ے پاک د دین نښې نښانې» [٢]

که په قران مجید کښې صفا او مروه [٣] او هغه اوښ چې د حلالولو لپاره د منا په لور بوتلې شي [٤] له الهي شعائرو څخه ګڼل شوي دي نو په دې وجه دي چې دا د اسلام د مبین دین او د حضرت ابراهیم علیه السلام د آئین نښې نښانې دي. که مُزْدَلِفې ته « مَشْعَر » ویل کیږي په دې خاطر دي چې هغه د الهي دین نښه ده او هلته کښې وقوف او دمه کول په دین باندې د عمل او د خدا ے پاک د اطاعت نښه ده.

که په مجموعي توګه د حج مناسکو ته «شعائر» ویل کیږي نو په دې خاطر دي چې دا ټول اعمال د توحید او دین حنیف نښې نښانې دي.

لنډه دا چې هر هغه څیز چې د خدا ے پاک د دین شعائر او نښې نښانې وي د هغهٔ تعظیم او قدرونه د خدا ے پاک درګاه ته د نزدیکت ذریعه ده. په مسلمه توګه الهي انبیاء او اولیاء د الهي دین تر ټولو لوې او څرګندې نښې نښانې دي چې د دین د تبلیغ او په خلقو کښې د هغهٔ د خپرولو ذریعې وې او دي. هیڅ یو منصف انسان د دې مطلب منکر نهٔ شي کېدې چې د پېغمبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم او د هغوي د پاکو اهلبېتو علیهم السلام مبارک وجودونه د اسلام له دلائلو او د دغه مقدس دین له نښو نښانو څخه دي او د هغوي د تعظیم او احترام یوه لار د هغوي د آثارو او قبرونو حفاظت او له ورانېدو، ورستېدو، او ختمېدو څخه د هغو ستاتنه ده.

په هر حال د دوو څیزونو په لیدو سره د خدا ے پاک د دوستانو او اولیاؤ د قبرونو حکم او تعظیم او تکریم روښانه د ے:

* د خدا ے پاک دوستان او اولیاء په خاصه توګه هغه کسان دي چې د دین د پراختیا او خپرولو په لار کښې یې ځانونه قربان کړي دي له الهي شعائرو او د خدا ے پاک د دین له نښو نښانو څخه دي.

---

[١] ـ سورهٔ حج : 32 ایت

[٢] ـ مجمع البیان، 4 ټوک، 83 مخ، چاپ صیدا .

[٣] ـ سورهٔ بقره 158 ایت : «انّ الصَّفا وَالْمَرْوَةَ منْ شَعائر الله»

[٤] ـ سوره حج 36 ایت: «وَالْبُدْنَ جَعَلْناها لَكُمْ مِنْ شَعائِرِ الله» ؛«او سورب اوښ مو له الهي شعائرو څخه وګرځوهٔ»

* د خدا ےپاک د دوستانو او اولیاؤ د تعظیم یوه لار د هغوي د شهادت او وفات نه پس د هغوي د اثارو او مکتب له حفاظت نه علاوه د هغوي د قبرونو حفاظت او تعمیر هم دے. له دې امله د دنیا د ټولو ملتونو ترمېنځ هغه ستر سیاسي او دیني شخصیتونه چې قبرونه یې د هغوي د مکتب او تګ لارې نښې دي په داسې سیمو کښې خاوروته سپاري چې د تل لپاره محفوظ پاتې شي، ځکه چې له ورانېدو، ورستېدو او ختمېدو څخه د هغوي د قبرونو حفاظت د هغوي د وجود او بالاخره د هغوي د مکتب د حفاظت نښه ده.
د دې حقیقت د درک کولو لپاره ضروري ده چې د سورۀ حج د ۳۶ مبارک ایت د مضمون په ژورتیا سره شننه او تجزیه وکړو. ځینې حاجیان د بیت الله په خوا کښې د حلالولو لپاره له خپل ځان سره له کوره یو اوښ راولي او د هغۀ په غاړه کښې د یوې مخصوصې پټې په اچولو سره هغۀ ته د خدا ے پاک په لاره کښې د قرباني کولو لپاره اختصاص ورکوي او له نورو اوښانو څخه یې بیلوي. نو له دې امله چې دغه اوښ په یو ډول له خدا ے پاک سره وابسته دے نو د هم دغه مبارک ایت د حکم مطابق په شعائر الله کښې شمېرل کیږي او هم د سورۀ حج د۲۳ مبارک ایت ﴿وَمَنْ یُعَظِّم شَعائِر الله﴾ له مخې د دغه اوښ تعظیم او احترام پکا ر دے. مثلاً نور نو په هغۀ باندې سورلي نۀ ده پکار او د حلالېدو تر وخته پورې یې د خوراک څښاک زیات خیال ساتل پکار دي. نو هر کله چې یو اوښ د خدا ے پاک د کور ﴿بیت الله﴾ په خوا کښې د حلالېدو لپاره د غوره کېدو په خاطر د شعائر الله برخه ګرځول کیږي او په مناسب ډول یې تعظیم،عزت او احترام فرض کیږي نو بیا ولې دې د خدا ے پاک هغه نازولي پیغمبران، اولیاء کرام، شهیدان، جانبازان، عالمان او پوهان چې د خپل ژوند له وړومبنیو ورځو څخه یې د خدا ے پاک د بندګۍ او عبودیت او د هغۀ د دین او آئین د خدمت پټۍ په غاړو کښې اچولې او د خدا ے پاک او د هغۀ د مخلوقاتو ترمېنځ د رابطې وسیله جوړ شوي دي او خلقو د هغوي د کوششونو او مجاهدو په رڼا کښې خدا ے پاک پېژندلے دے د «شعائرالله» جز نۀ وي؟ او هغوي دې ولې د خپل مقام او حیثیت په تناسب سره د هغوي په ژوند او هم له رحلت نه پس د تعظیم او احترام وړ ونۀ ګرځي؟ او ولې هغه د خدا ے نازولي اولیاء کرام چې د خدا ے پاک د دین او آئین خپروونکي او حفاظت کوونکي دي او همدا رنګ هغه څۀ چې له هغوي سره وابسته او اړوند دي د شعائرالله جز نۀ وي؟[۱]
مونږ په دې حقله د وهابیانو او سلفیانو وجدان، قاضي او داور ګرځوو او ورنه پوښتنه کوو چې ایا د خدا ے پاک د انبیاؤ او رسولانو علیهم السلام په «شعائرالله» والي کښې څه شک شته؟ او ایا له هغوي سره د اړوندو او وابسته اثارو او څیزونو حفاظت او ساتنه د هغوي تعظیم او احترام کول نۀ دي؟! او لنډه دا چې ایا د هغوي د مزارونو جوړول او د مزارونو د احاطې پالنه او پاک ساتل د هغوي تعظیم او احترام دے او که د هغو ورانول، ویجاړول او په بیابان باندې د هغو بدلول یې تعظیم او احترام دے؟!

ب- په قران مجید کښې د اهلبیتو علیهم السلام تعظیم او احترام

---

۱ - د هغو پاکانو د قبرونو ساتل او حفاظت کول د قران مجید د ایت له مخې له قرباؤ سره د مینې او مودت څرګندونه ده.

قران مجید مونږ ته حکم راکوي چې د پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم له نزدې خپلوخپلوانو سره مینه وکړو لکه چې فرمائي: «قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً اِلاّ الْمَوَدّةَ فِي الْقُرْبي» [۱] «(دوي ته) ووایه چې زۀ د رسالت په دې کار باندې اجرت او مزدوري نۀ غواړم بې له دې چې زما له نزدې خپلو خپلوانو سره مینه او مودت وکړئ.»
څرګنده خبره ده چې د نړیوالو له نظره چې د دې مبارک ایت مخاطب دي د رسالت له کورنۍ سره د مینې د څرګندونې یوه لاره هم هغه د هغوي د قبرونو تعمیر دے او دا تګلاره، طریقه او رسم د نړۍ د ټولو ملتونو ترمېنځ وجود لري او ټول دا کار د قبر له خاوند سره د مینې یو ډول څرګندونه ګڼي. او همدا وجه ده چې هغوي ستر سیاسي او علمي شخصیتونه په کلیساګانو او یا په مشهورو مقبرو کښې دفن کړي دي او د هغو په خواوشا کښې ګلونه او ونې بوټي کري.

ج- د مزارونو جوړول او مخکیني امتونه

د قران مجید له مبارکو ایتونو نه څرګندیږي چې د ایماندارو کسانو د مزارونو احترام له اسلام نه په مخکښې ملتونو کښې هم یوه رائجه چاره وه، لکه چې د اصحاب کهف په باره کښې راغلي دي چې کله د اصحاب کهف د حالت او حقیقت د هغه وخت خلقو ته څرګند شو او خلق د غار خولې ته راغلل نو د هغوي د مدفن په حقله هغوي دوه ډول راې لرلې:
* «ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْياناً». «د هغوي په قبر باندې یوه ودانۍ (زیارتګاه) جوړه کړئ.»
*«وَقالَ الّذِينَ غَلَبُوا عَلي أمْرِهِمْ لَنَتّخِذَنّ عَلَيْهِمْ مَسْجِداً» «یوې بلې ډلې چې په دې کار کښې کامیابه شوه وویل: د دوي د مدفن په ځاے باندې د جومات (د عبادت ځاے) جوړول غوره کوو.»
د ویلو ده چې قران مجید دغه دواړه نظریې او راې نقلوي بې له دې چې نیوکه پرې وکړي. نو اوس دا ویلې شو چې که دغه دواړه نظریې او راې خلاف وې نو قران مجید به پرې خا مخا تنقید کوۀ او یا به یې د هغوي عمل د اعتراض او انتقاد په لهجې سره نقلوۀ. نو بس په هر حال دغه دواړه نظریې د دې خبرې بیانوونکې دي چې د خداے پاک د اولیاؤ او صالحانو د یاد د نمانځنې او د احترام او تعظیم کولو یوه طریقه د هغوي د قبرونو او دفن د ځایونو ابادول او دهغو حفاظت او ساتنه وه او ده.
دغو دریو مبارکو ایتونو ته په پام سره هیڅ کله نۀ شو کولې د خداے پاک د اولیاؤ او صالحانو د قبرونو او مزارونو جوړول او تعمیرول یو حرام یا مکروه عمل وګڼو بلکې پکار دي هغه یو ډول د شعائر الله تعظیم او د پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم له قرباؤ سره د مینې او مودت یوه نښه او د هغوي د احترام او تعظیم ذریعه وبلو.

د- د مخصوصو کورونو اوچتول

قران مجید د یو زیات ښکلي او عجیبه مثال په ورکولو سره چې پکښې د خداے پاک «نُور» په یو چراغدان سره چې پکښې دننه یو چراغ دے تشبیه شوے دے او دغه لطیف او ژور مثال په «اللهُ نُور السّماواتِ وَالْأرض»

---

[۱] ـ سورۀ شوری : 23 ایت

جملې سره شروع او په «وَاللهُ بِكُلِّ شَيء عَليمٌ» ختم شوے دے. قران مجيد د دې مثال له وړاندې کولو نه پس چې خپله ځانته يو پراخه بحث لري فرمائي:

«فِي بُيُوت أَذِنَ اللهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذكَرَ فيها اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فيها بِالْغُدُوِّ والآصالِ رِجالٌ لا تُلْهيهِمْ تِجارَةٌ وَلا بَيْعٌ عَنْ ذِكرِ الله.» [1]

«دغه نور او مصباح) په داسې کورونو کښې دے چې خداے اذن ورکړے دے چې اوچتوالے دې پيدا کړي او د خداے نوم دې هلته واخېستل شي. هغه سړي چې تجارت او راکړه ورکړه يې د خداے له ياد نه نۀ منعې کوي، سهار او ماښام په دغو کورونو کښې د هغۀ تسبيح او ستائينه کوي.»

په دې مبارک ايت سره استدلال دې ته اړتيا لري چې له هر څه نه مخکښې دوه مطلبه روښانه شي:

* له بيوت (کورونو) نه مراد څه دے؟

د «بيوت» لفظ په باره کښې يادونه کوو چې د نوموړي لفظ معنا او مفهوم په «جوماتونو» پورې منحصر نۀ دے بلکې جوماتونه او د الهي انبياؤ او اولياؤ د کورونو په شان کورونه چې په ايت مبارک کښې ياد کړې شوي خصوصيات لري شامل دي او په جومات باندې د هغۀ د مفهوم په انحصار باندې څه دليل وجود نۀ لري او د جوماتونو او د پېغمبرانو او صالحو کسانو چې د دنيا کارونه هغوي د اخېرت له کار نه نۀ منعې کوي د کورونو په شان ټول بيوت (کورونه) د خداے پاک د نور او د توحيد، ستائېنې او تسبيح کولو مرکزونه دي، بلکې ويلې شو چې له «بيوت» نه مراد له جوماتونو نه بغېر ودانۍ دي ځکه چې بيت هغه چاپېريال ته وائي چې حتماً بام (چت) ولري او که کعبې شريفې ته «بيت الله» ويل کيږي نو په دې وجه چې چت لري. په داسې حال کښې چې مستحب دي چې جوماتونه چت ونلري او هم دا اوس مسجدالحرام چت نۀ لري او قراني مبارک ايتونه د دې بيانوونکي دي چې «بېت» هغه ځاے ته ويل کيږي چې چت ولري لکه چې فرمائي:

«لَولا أَنْ يَكُونُ النّاس أُمَّةً واحدةً لَجَعَلْنا لِمَنْ يَكفُر بالرّحْمنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفاً مِنْ فِضّة» [2]

«که داسې نۀ وې چې ټول خلق بايد يوه ډله شي نو د هغو کسانو د کورونو چتونه به مو چې په رحمن خداے پاک سره کافران کيږي د سپينو زرو ګرځولي وو.»

په هر حال له «بيوت» نه مراد له جوماتونو نه بغېر ځايونه مراد دي او يا د جوماتونو په شمول کورونه دي.

** له «يرفع» څخه چې د ترفيع، يعنې لوړوالي او اوچتوالي په معنا دي مراد څه دے؟

د ايت مبارک وضاحت دا دے چې خداے پاک اذن ورکړے دے چې دا کورونه دې رفعت ومومي او له رفعت او اوچتوالي نه مراد يا ظاهري رفعت او اوچتوالے او د بنيادونو او ديوالونو اوچتول او له غورزېدو څخه د هغو حفاظت کول دي، لکه چې قران مجيد د ديوالونو په اوچتولو او ظاهري تعميرولو کښې همدا لفظ استعمال کړے او فرمائي: «وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْراهيمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْماعيلُ.» [3] «اوياد کړه هغه وخت چې ابراهيم او د هغۀ زوے اسماعيل د بيت (کعبې) ديوالونه اوچت کړل.»

---

[1] ـ سورۀ نور : 36 و 37 ايتونه

[2] ـ سورۀ زخرف : 33 ايت

[3] ـ سورۀ بقره: 127 ايت

او یا ترې معنوي رفعت او اوچتوالے او باطني عظمت مراد دے او دا چې خداے پاک دغه ډول کورونو ته یوه خاصه ځانګړتیا ورکړې ده او د هغو مقام او حېثیت یې اوچت کړے دے.
که له «رفعت» نه مراد ظاهري وي نو په څرګنده دا ګواهي ورکوي چې د خداے پاک د انبیاؤ او د اولیاؤ کورونه چې د دغه «بیوت» حقیقي او واقعي مصداق دي په هر حال د تعمیر او ابادولو لائق دي. که هغوي د ژوند په حال کښې وي او که د وفات په حال کښې وي. که هم په خپلو کورونو کښې خاورو ته وسپارلې شي (لکه د خداے ګران رسول صلي الله علیه و آله وسلم او امام محمد تقي او امام حسن عسکري علیهم السلام چې د دفن ځاے یې خپل کورونه دي) یا په نورو ځایونو کښې. په هر حال د دا ډول کورونه دې تعمیر او اباد کړې شي او له ورستېدو، ورانېدو او خرابېدو څخه دې وساتل شي.
او که له «رفعت» نه مراد معنوي وي نو نتیجه یې دا ده چې خداے پاک اذن ورکړے دے چې د دا ډول کورونو تعظیم او احترام وشي او د دا ډول کورونو د احترام یوه نښه له ورانېدو او خرابېدوڅخه د هغو حفاظت او د هغو د پاک او پاکیزه ساتلو لپاره کوشش کول دي.
او دا ټول ظاهري او باطني رفعت او اوچتوالے د دې لپاره دے چې دا کورونه د هغو الهي کسانو دي چې ټول د خداے پاک د حکمونو اطاعت کوونکي وو او دي.
د دې او داسې نورو مبارکو ایتونو په شتون سره څه ډول کېدې شي چې وهابیان دې د رسالت د اثارو په ویجاړولو او د هغوي د کورونو په ورانولو باندې لاس پورې کړي او د هغوي د شهادت دغه نوراني ځایونه چې ښځو او سړیو ورځ او شپه هلته کښې د خداے پاک ستائېنې او صفتونه بیان کړي دي او له خداے پاک سره د دغو کورونو او ځایونو د خاوندانو د وابستګۍ او تعلق په خاطر هلته راغونډ شوي او په راز و نیاز، دعا او عاجزۍ باندې بوخت شوي دي په ویرانیو او او بیابانونو باندې بدل کړي او له دې لارې د رسالت له خاوند او د هغهٔ له کورنۍ او اصحابانو سره د خپلې کینې او بغض څرګندونه وکړي؟! په دې اړه د لوستونکو پام یو مبارک حدیث ته رااړوو: انس بن مالک (رض) وائي:
«یوه ورځ د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللهُ.... مبارک ایت تلاوت کړ، دغه وخت یو سړے پاڅېد او پوښتنه یې وکړه چې له دې نه مراد کوم کورونه دي؟ د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم ورته وفرمایل: د پېغمبرانو کورونه، بیا وړومبے خلیفه پاڅېد او پوښتنه یې وکړه: آیا دغه کور (د حضرت علي او حضرت فاطمې بي بي علیهم السلام کور ته یې اشاره وکړه) له هغو کورونو څخه دے؟ پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم ورته وفرمایل: «نَعَمْ مِنْ أَفاضِلِها» هو، دا له ټولو نه مهم او فضیلت لرونکے دے.» [1]

۲- اسلامي امت او د قبرونو او مزارونو جوړول

کله چې اسلام په جزیرت العرب کښې خپور شو او د هغهٔ نُور د مېنځني ختیځ مهمه برخه ورو ورو په خپل بر کښې ونیوه نو په هغو ورځو کښې د هغو پېغمبرانو مزارونو چې د دفن ځاے یې معلوم ؤ چتونه، څپرونه بلکې ګنبدونه او بارګاه ګانې یې لرلې چې ځینې لا تر اوسه هم په هغه شکل کښې باقي پاتې دي. په مکه مکرمه کښې

[1] ـ درّالمنثور ، 5 ټوک، 50 مخ

د حضرت اسماعيل عليه السلام او د هغهٔ د مور بي بي هاجرې عليها السلام قبرونه په حِجر کښې راغلي دي، د دانيال پيغمبر عليه السلام مزار د ايران په شوش ښار کښې، د حضرت هود، حضرت صالح، حضرت يونس او حضرت ذوالکفل عليهم السلام مزارونه په عراق کښې دي او د حضرت ابراهيم، د هغهٔ د زوے حضرت اسحق او همدا رنګ د حضرت يعقوب او د هغهٔ د زوے حضرت يوسف عليهم السلام قبرونه چې ټول حضرت موسی عليه السلام له مصر نه بيت المقدس چې اوس د صهيونيستانو په قبضه کښې دے راوړل. دغه ټول علامتونه او نښې نښانې لري. همدا رنګ د بي بي حوا عليها السلام قبر په جده کښې دے چې آثار يې د سعوديانو له تسلط نه مخکښې ختم شوي دي. او دا چې دغې سيمې ته جده وائي ځکه چې هلته کښې د بي بي حوا عليها السلام د قبر موجودګي ده، اوس که دا نسبت صحيح وي يا نه. کله چې مسلمانانو دغه سيمه فتح کړه نو هيڅکله د دغو اثارو په ليدو سره ناراضه نهٔ شول او د هغو د ورانولو حکم يې جاري نهٔ کړ.

که په رښتيا د قبرونو جوړول او جنازې په چت لرونکو مقبرو کښې ښخول د اسلام له نظره حرام وې نو مسلمانانو به له هر څه نه زيات دا خبره په ځان باندې لازمه ګڼله چې دغه مقبرې چې اردن او عراق ترې ډک دے ورانې کړې او په ټولو دورونو کښې د هغو له بيا جوړولو څخه سخت مخنيوے وکړي، په داسې حال کښې چې نهٔ يوازې دغه مقبرې يې ورانې نهٔ کړې بلکې د خوارلسو سوو کلونو په موده کښې يې د تېرو پيغمبرانو عليهم السلام د آثارو د تعمير او حفاظت لپاره کوششونه وکړل. هغوي په خداے ورکړې شوي عقل سره د پيغمبرانو د آثارو ساتنه او حفاظت د هغوي يو ډول احترام او تعظيم ګڼلے او په دې کار سره يې ځانونه د نېکو او صالحو کسانو په قطار کښې راوستي دي:

ابن تيميه په «الصراط المستقيم» کتاب کښې وائي: «د بيت المقدس د فتحې په وخت د پيغمبرانو مزارونه موجود وو خو ورونه يې تر څلورمې هجري پېړۍ پورې تړلي شوي وو.»[1] که په رښتيا په قبرونو باندې عمارت جوړول حرام عمل وې نو پکار دي چې ورانول يې يو فرض کار وې او د هغو ورونه تړل د هغو د باقي پرېښودو جواز نهٔ وې او دا کار په ټولو مسلمانانو باندې واجب شوے وې چې په بېلچو او ګېنترو سره يې د هغو چتونه او بنيادونه نړولې وې او هغه يې په کامله توګه ويجاړ کړې وې.

لنډه دا چې د دغې مودې په دوران کښې د اسلام د عالمانو او مشرانو د سترګو په وړاندې د دغو مزارونو او ګنبدونو شتون خپله د اسلام په مقدس دين کښې د هغو د جائز کېدو يو غټ جواز دے.

اسلامي آثار د دين د اصالت نښه ده

د نبوت د آثارو په تېره بيا د خداے د ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د آثارو لکه د هغه حضرت ، د هغهٔ د بيبيانو، اولاد، اصحاباناو دوستانو د قبرونو او د هغو کورونو چې پکښې يې ژوند کړے دے او جوماتونو چې پکښې يې نمونځونه کړي دي ساتنه او حفاظت، ډېر ارزښت او فائده لري چې همدا اوس ورته اشاره کوو:

مونږ ټول په دې پوهېږو چې نن د حضرت عيسی عليه السلام له پيدائش نه د شلو پېړيو له تېرېدو نه پس د هغهٔ، د هغهٔ د مور بي بي مريم عليها السلام، د هغهٔ د کتاب انجيل، د هغهٔ د يارانو او حواريانو وجود په مغربي دنيا

---

[1] - کشف الارتياب ، 384 مخ

کښې یوه تاریخي افسانه ګرځېدلې ده چې د ختیځ پېژاندو او مستشرقینو یوه ډله د دغه اسماني انسان په وجود کښې چې نوم یې عیسي علیه السلام او مور یې بي بي مریم علیها السلام او کتاب یې انجیل دے شک کړے دے او هغه د لېلا مجنون د افسانې په شان یوه افسانه ګڼي او داسې فکر کوي چې دا د ذهن او افکارو پېداوار دے. اخېر داسې ولې وشول؟ دا ځکه چې له حضرت عیسی علیه السلام سره متعلق یو حقیقي لمس او محسوس کېدونکے اثر د خلقو په لاسو کښې نشته. مثلاً په مشخصه توګه هغه ځاے چې هغه پکښې وزېږېد او هغه کور چې پکښې یې ژوند وکړ او هغه ځاے چې د عیسائیانو په عقیده پکښې خاورو ته وسپارلے شو معلوم او څرګند نۀ دي. اسماني کتاب یې د تحریف ښکار شوے دے او دغه څلور انجیلونه چې د هر یو په اخېر کښې د حضرت عیسی علیه السلام د قتل او دفن ذکر راغلے دے په مسلمه توګه له هغۀ سره اړوند نۀ دي او د هغۀ د شهیدولو او دفن کولو ذکر ښۀ په ډاګه د دې خبرې ګواهي ورکوي چې له دنیا نه د هغۀ له پرده کېدو (اسمان ته له خېژولو) نه پس لیکل شوي دي. له دې امله زیاترو محققانو او څېړونکو هغه د دویمې عیسوي پېړۍ له ادبي آثارو څخه ګڼلي دي، خو که له هغۀ سره اړوند ټول خصوصیات او اثار محفوظ پاتې شوي وې نو په څرګنده توګه به یې د هغۀ په اصالت باندې ګواهي ورکوله او د دغو خیالي افسانو جوړوونکو او شک کوونکو لپاره به د شک او شبې ځاے نۀ وې پاتے شوے.

خو مسلمانان په هسکې غږې سره د نړۍ خلقو ته وائي: اے خلقو! د تېرو څوارلس سوو کالو نه مخکښې په حجاز وطن کښې د انساني معاشرې او ټولنې د اصلاح او لار ښوونې لپاره یو سړے راپاڅېد او په دې لار کښې یې لویه کامیابي ترلاسه کړه، د ژوند ټول خصوصیتونه یې بې له دې چې د شک او شبې لږه نقطه پکښې موجوده وي محفوظ دي، حتی هغه کور مبارک چې پکښې زېږېدلے دے معلوم دے او د حرا غار او غرۀ هغه مبارکه سیمه ده چې ورباندې وحي نازلېده، دغه د هغۀ جومات مبارک دے چې پکښې یې نمونځ کوۀ، دغه یې کور مبارک دے چې پکښې یې ژوند کوۀ او دغه یې قبر مبارک دے چې پکې خاورته وسپارلے شو. دغه د هغۀ د پاک اولاد، بیبیانو او خپلوانو کورونه دي او دغه یې د اولاد، اوصیاؤ، خلفیه ګانو او بیبیانو قبرونه او مزارونه دي او داسې نور.........

نو اوس که دغه ټول اثار وران ویجاړ او ختم کړو نو په اصل کښې مو د هغه هستۍ د اصالت او بنیاد نښې نښانې نابودې کړې دي او د اسلام د دښمنانو لپاره مو لاره اواره کړې ده. نو په دې بنیاد د رسالت او عصمت د پاکې کورنۍ د آثارو ورانول او ویجاړول له دې نه علاوه چې یو ډول د هغوي د حرمت سپکاوے، توهین او ورته بې پامي ده، د اسلام له اصالت او بنیاد او د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د رسالت د بنیاد او اصالت له مظاهرو او نښو نښانو سره مقابله او مبارزه ده..

د اسلام مبین دین یو ابدي او همېشنے دین او آئین دے او د قیامت تر ورځې به د ټول انسانیت دین وي. هغه نسلونه چې له زرګونو کلونو وروسته راځي پکار دي چې دغه اصالت او بنیاد باندې ایمان راوړونکي او ورباندې اعتراف کوونکي وي. نو ځکه د دې مقصد د پوره کولو لپاره پکار دي په متواتره توګه د رسالت د خاوند د ټولو آثارو او نښو نښانو ساتنه او حفاظت وکړو او په دې طریقې سره په راتلونکو زمانو کښې د دین د باقي پاتې کېدو په لار کښې ګام واخلو او داسې څه کار ونکړو چې د خداے د ګران رسول حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم نبوت هم د حضرت عیسی علیه السلام له برخلیک سره مخامخ شي.

د خدا ے پاک شکر د ے چې مسلمانانو تر دومره اندازې پورې د پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم د آثارو د حفاظت لپاره هلې ځلې کړې دي چې د هغه حضرت د ژوند په خاصه توګه د هغهٔ د رسالت د دوران ټول خصوصیات یې په ډېرې پاملرنې سره ضبط او محفوظ ساتلي دي، ان تر دې چې د هغه حضرت د ګوتې د ګوتمې او غمي مبارک، د پېزار مبارک، د مسواک مبارک، د تورې مبارکې، د زغرې مبارکې، د نېزې مبارکې، د مرکب مبارک او د غلام پورې خصوصیات یې بیان کړي دي ، او حتی هغه کویان چې اوبهٔ یې ترې څښلي دي، هغه زمکې چې یې وقف کړي دي ، بلکې له دې نه هم لا زیات اوچت دا چې په لاره باندې د تللو او د ډوډۍ د خوړلو کیفیت او هغه خوراک چې یې خوښولو او د ږیرې مبارکې خصوصیات او د خضابو کیفیت یې هم یاداشت کړے دے او لا تر اوسه د دغو اثارو یوه برخه باقي پاتې ده.[۱]

د اسلام تاریخ ته په مراجعه کولو او اسلامي هېوادونو ته په سفرونو او پکښې ګرځېدو سره په یقین سره په دې خبرې باندې پوهېدې شو چې د بزرګانو د قبرونو جوړول، تعمیرول، او له ورانېدو او ورستېدو څخه د هغو ساتل او حفاظت کول د مسلمانانو سیرت ؤ او دے او هم دا اوس په ټول اسلامي ملکونو او سیمو کښې د پېغمبرانو، د الهي اولیاؤ ، صالحانو او نېکو بندګانو روضې د مزارونو په شکل کښې موجودې دي او د هغوي د قبرونو، مزارونو او آثارو د حفاظت او ساتنې لپاره چې غالباً اسلامي لرغوني آثار دي د اوقافو وزارتونه او کمېټۍ موجودې دي چې د هغو موقوفاتو درامد د هغو په حفاظت او ساتنه باندې خرچ کیږي.

په نجد کښې د وهابي ډلې له پېدائش نه مخکښې او په حرمېنو شریفېنو او د حجاز په نورو سیمو باندې د دغو وهابیانو له تسلط او قبضې نه مخکښې د الهي اولیاؤ او بزرګانو ټول قبرونه او مزارونه معمور، اباد او د ټولو خلقو د توجه وړ وو او تر دغه وخته پورې د اسلام له سترو سترو علماؤ څخه هیڅ یو پرې اعتراض نهٔ کوۀ. دا یوازې ایران نهٔ دے چې پکښې د د خدا ے پاک د نازولو انبیاؤ، اولیاء کرامو او صالحانو روضې د مزارونو او زیارتګاؤ په شکل کښې جوړ شوي دي بلکې په ټولو اسلامي ملکونو او سیمو په تېره بیا په مصر، سورېې، عراق، تیونس، مراکش، هند، پاکستان، افغانستان او داسې نورو هېوادونو کښې د اولیاء کرامو ټول قبرونه د مزارونو او زیارتګاهو په صورت کښې اباد او ودان دي او ډلې ډلې ګڼ شمېر مسلمانان یې، فاتحې، دعاګانو او قران لوستلو ته راځي او دغه ټول عمارتونه خپل خادمان، منجوران او څوکیداران لري او یوه ډله کسان یې د دربارونو د صفائۍ او پاکۍ خیال ساتي. (او پکښې مخیر کسان خېراتونه کوي، لنګرونه ورکوي او مسافران او اوږي خلق پکښې مړېږي.)

په دومره زیات والي او پراختیا سره او هغه هم په ټولو اسلامي هېوادونو کښې څه رنګ د قبرونو او مزارونو جوړول او تعمیرول یو حرام فعل وګڼو، په داسې حال کښې چې دې روش او طریقې د اسلام له ابتدائي دور نه تر ننه پورې وجود لرلے او لري یې او دې روش ته د عالمانو او پوهانو په اصطلاح ((د مسلمانانو سیرت)) ویل کیږي چې سلسله یې د پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم زمانې ته رسیږي د داسې یو سیرت شتون بې له دې چې څه اعتراض پرې شوے وي یا وشي د هغو د مرغوبیت او محبوبیت د جائزوالي ننبه ده.

---

[۱] ـ طبقات ابن سعد، 1 ټوک ، 530 ـ 360 مخونه، د دې کتاب په دغو مخونو کښې د خدا ے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د ژوند خصوصیاتو په اړه په تفصیل سره په زره پورې ذکر راغلے دے.

دا چاره د «ضرورت» له نظره تر دې حده ده چې يو وهابي ليکوال پرې هم اعتراف کوي او د ځواب ورکولو په تکل کښې کيږي او وائي:

هذا أمرٌ عَمّ البلادَ وطَبّقَ الأرْضَ شرقاً وغرباً بحيث لا بلدةَ منْ بِلاد الاسلام إلاّ فيها قُبورٌ ومشاهدٌ بَلْ مساجدُ الْمُسْلمينَ غالباً لاتَخْلُو عَن قبر ومشهد ولايَسَعُ عقلُ عاقلٍ انّ هذا مُنْكرٌ يَبلُغ الِي ما ذكرتَ مِنَ الشّناعَةِ ويَسْكُتُ علماءُ الِإسْلام.[1] «دې چارې ټوله نړۍ او ختيځ او لويديځ په ګرفت کښې اخيستے دے. په دا ډول چې په اسلامي نړۍ کښې داسې يوه سيمه نشته چې هلته قبر، مزار او د شهيدانو روضه نۀ وي، حتی د مسلمانانو جوماتونه هم له قبرونو نه خالي نۀ دي او عقل دا خبره نۀ مني چې داسې يو کار به حرام وي او د اسلام علماء دې د دغه کار په وړاندې خاموش وي.»

ډېر حېرانتيا ځاے دے چې دغه وهابي ليکوال د داسې يو څرګند اعتراف باوجود له ضد او زېل نه لاس نۀ اخلي او وائي:

«د يوې چارې رواج او د عالمانو خاموشي د هغې چارې په جائز کېدو باندې دليل نۀ دے او که يوه ډله خلق په ځينو وختونو کښې د مصلحتونو په خاطر خوله بنده وساتي نو په يقين سره يوه بله ډله خلق چې د حالاتو له نظره فرق کوي حقيقت څرګندوي.»

د دې خبرې ځواب ښۀ څرګند دے، ځکه چې د اوو پېړيو ټولو عالمانو خولې تړلې وې او هيڅ خبره يې په دې حقله نۀ ده کړې. ايا ټولو په دې موده کښې له مصلحتونو نه کار اخيستې ؤ. ولې دويم خليفه د بيت المقدس د فتحې په وخت د پېغمبرانو قبرونه او مزارونه وران او ويجاړ نۀ کړل؟ ايا هغۀ هم د وخت له مشرکانو سره ساز باز لرۀ؟

د مدينې له علماؤ سره منسوب ځواب هم عجيبه دے، هغوي وائي:

«أمّا البِناءُ علي القُبُورِ فَهُوَ مَمْنُوعٌ اِجْماعاً لِصحّة الْأحاديثِ الوارِدَةِ في مَنْعِها ولهذا اَفْتي كثيرٌ مِنَ العُلَماءِ بِوجُوبِ هَدْمِه .»

«په قبرونو باندې عمارت او ودانې جوړول د علماؤ په اتفاق سره منعې دي، د هغو صحيح احاديثو په وجه چې راغلي دي. له دې امله زياترو عالمانو د هغو په ورانولو باندې فتوا ورکړې ده.»

دوي څه رنګ په قبرونو باندې د عمارت د جوړولو په حراموالي باندې د اتفاق دعوا کولې شي، په داسې صورت کښې چې د خداے د ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د کورنۍ کسانو او مسلمانانو پېغمبر اکرم صلی الله عليه و آله وسلم په هغه کوټه کښې چې د هغۀ بي بي حضرت عائشې (رض) پکښې ژوند کوۀ دفن کړ او بيا وروسته مسلمانانو وړومبي او دويم خليفه هم د تبرک په خاطر په هم هغه حجره او کوټه کښې د هغه حضرت په خوا کښې ښخ کړل. هغه وخت اصحابانو او مسلمانانو د بي بي حجره په منځ نيمه کړه او پکښې يې مېنځ کښې يو ديوال ووهۀ چې په نيمې برخې کښې هغې بي بي ژوند کوۀ. او بلې نيمه برخه د خداے د ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم او شېخېنو له قبرونو سره مخصوصه شوه. له دې امله چې ترمېنځ ديوال يې لنډ ؤ د عبد الله بن زبېر (رض) په زمانه کښې يې اوچتوالے نور لوړ کړے شو، او له دې وروسته په هره زمانه کښې د هغه هر وخت د

---

[1] ـ تطهير الاعتقاد ، 17 مخ ، طبع مصر ، د کشف الارتياب په نقل سره

خاص معیار مطابق هغه کور چې د خدای ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم پکښې دفن دی تعمیر یا بیا اباد کړی شوی دی او د بني امیه او بني عباس په دورونو کښې د پیغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم روضې ته خاصه پام لرنه شوې ده. او هره زمانه کښې په یو خاص معیار سره یې بیا رغونه شوی ده. تر ټولو وروستی عمارت چې د پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم په روضې مبارکې باندې اوس هم باقي پاتی دی د سلطان عبدالحمید باچا جوړ کړی شوی دی چې جوړول یې له ۱۲۷۹ کال څخه شروع شول او څلورکلونه پرې ولګېدل.د تاریخ په اوږدو او په اسلامي دورونو کښې د سمهودي تر زمانې پورې د خدای د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د روضې مبارکې د تعمیرولو او بیا رغونې تفصیلي تاریخ د سمهودي په «وفاء الوفا» کتاب کښې لوستې شئ.[1] او د سمهودي له دور نه پس یې تفصیل د مدینې منورې له تاریخ سره په اړوندو کتابونو کښې ترلاسه کولې شئ.

۳- د ابي الهیاج حدیث

نو اوس خبره دې ته راورسېده چې د وهابیانو د مطلب او نظر وړ حدیث په ژورتیا سره وڅېړو.

له صحیح مسلم څخه په سند سره د حدیث متن:

«حَدَّثنا یَحیي بنُ یَحیي وأبوبَکْر بْنُ أبي شَیْبَةَ وزُهَیْرُ بْنُ حَرْب (قال یَحیي أخْبَرَنا . وَقالَ الآخَرانِ ، حَدَّثَنا : وَکیعٌ) عَنْ سُفْیانَ عَنْ حَبیب بْنِ أبي ثابت ، عَنْ أبي وائل ، عَنْ أبي الهَیّاجِ الأسَديِّ قالَ لي عَليُّ بْنُ أبي طالب ألا أبْعَثُکَ عَلي ما بَعَثَني عَلَیْه رَسُولُ الله۔صلّي اللهُ علیهِ وآلِه۔ أنْ لاتَدَعَ تِمْثالا الاّ طَمَسْتَهُ ولاَ قَبْراً مُشرِفاً الاّ سَوَّیْتَهُ.»[2]

«مسلم په خپل صحیح کښې له دریو کسانو «یحیی بن یحیی»، «ابوبکر بن شیبه» او «زهیر بن حرب» نه نقلوي چې وکیع له سفیان او هغه له حبیب څخه او هغه هم له ابي وائل څخه او بالاخره ابو وائل له ابي الهیّاج څخه نقلوي چې علي بن ابي طالب ابي الهیّاج ته وویل: تا په یو داسې کار باندې ګمارم چې د خدای ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم زهٔ په هغه کار باندې ګمارلی وم، یو تصویر هم پرې نږدې مګر دا چې هغه ختم کړې، او نه یو اوچت قبر مګر دا چې هغه مساوي او برابر کړې.»

وهابیانو له دې حدیث نه استفاده کړې ده بې له دې نه چې د دغه حدیث په سند او دلالت کښې څه غور او فکر وکړي.

د حدیث په باره کښې زمونږ نظریه

هر کله چې یو کس وغواړي د خدای پاک له احکامو څخه په یو حکم باندې په یو حدیث سره استدلال وکړي نو پکار دي هغه حدیث دوه شرطونه ولري:

۱- پکار دي حدیث صحیح سند ولري، مطلب دا چې په هره طبقه کښې د حدیث راویان هغه کسان وي چې د هغوي په قول باندې اعتماد کېدې شي.

---

[1] .وفاء الوفا، 390. 383 مخونه

[2] .صحیح مسلم، 3 ټوک ، کتاب الجنائز، 61 مخ؛ سنن ترمذي، 2 ټوک، 256 مخ، باب ماجاء في تسویة القبر؛ سنن نسائي، 4 ټوک باب تسویة القبر، 88 مخ

۲- په مقصد باندې د حديث دلالت روښانه وي، يعنې د حديث الفاظ او جملې په بشپړه توګه زمونږ په مقصد باندې دلالت وکړي. په دا ډول چې که چرې همدغه حديث له ژبې سره د يو اشنا او د هغۀ له خصوصيتونو څخه د يو باخبر کس لاس کښې ورکړې شي نو چې هم هغه څه چې مونږ ترې مطلب اخلو هغه پرې هم هغسې پوه شي.
له بده مرغه دا حديث له دواړه نظره د نيوکې او اعتراض وړ دے. په تېره بيا دا چې د «دلالت» له نظره چې د هغوي له مقصد سره هيڅ تعلق نۀ لري.
خو د سند له نظره د هغو کسانو چې دغه حديث يې روايت کړے دے په موثق والي باندې د حديث پېژاندو عالمانو او پوهانو اتفاق نشته، ځکه چې د هغۀ په سند کښې د «وکيع»، «سفيان ثوري»، «حبيب بن ابي ثابت» او «ابي وائل اسدي» په شان کسان په نظر راځي. په داسې حال کښې چې د حافظ ابن حجر عسقلاني په شان حديث پېژاندي په «تهذيب التهذيب» کتاب کښې په دغو کسانو باندې انتقاد او نيوکه کړې ده، په دا ډول چې انسان په کامله توګه د ذکر شوي حديث او د دغې ډلې د نورو حديثونو په صحيح والي کښې شک او شبه کوي.
مثلاً:
* د وکيع په باره کښې له امام احمد بن حنبل څخه نقلوي چې: «إنّه اَخْطَأَ في خَمْسِ مِأةِ حَديث»[1] «هغه په پنځۀ سوو حديثونو کښې غلطي کړې ده.» او همدا رنګ د وکيع په باره کښې له محمد بن نصر مروزي نه نقلوي چې: «كانَ يَحْدُثُ بِالْمَعْنِي ولَمْ يَكُن مِنْ أَهْلِ اللِّسانِ»[2] «د حديث نقل به يې په معنا کوۀ (د حديث متن او الفاظ به يې نقلول) په داسې حال کښې چې عربي ژبې نۀ ؤ (چې په حديث کښې د هغۀ بدلونونه بې اشکاله وي).»
* د سفيان ثوري په حقله له ابن مبارک نه نقلوي: «حَدَّثَ سفيانُ بحديث فَجِئْتُهُ وهوَ يُدَلِّسُهُ فَلَمّا رآني إسْتَحْيي»[3] «سفيان يو حديث بيانولو، ناڅاپه ور ورسېدم او و مې ليدل چې په حديث کښې تدليس کوي، کله چې يې زۀ وليدلم نو خپۀل او شرمنده شو.»
په هر حديث کښې «تدليس» چې په هره معنا تفسير شي د دې بيانوونکے دے چې د حديث په راوي کښې د عدالت، رښتينولۍ او حقيقت پسندۍ ملکه موجوده نۀ ده او غېر واقعي خبره واقعي ښيي.
«يحيى قطان» په ترجمه کښې له هغۀ نه نقلوي چې سفيان کوشش وکړ چې يو غېر ثقه سړے په ما باندې ثقه سړے ومنې خو بالاخره وې نکړې شول.[4]
* د «حبيب بن ابي ثابت» په حقله له «ابي حبان» نه نقلوي چې:
«كانَ مُدَلِّساً» «هغۀ به حديث تدليسوۀ» او له قطان نه نقلوي چې: «لا يُتابَعُ عَلَيْهِ وليسَت مَحْفُوظَةً»
«د هغۀ (حبيب بن ابي ثابت) له حديث څخه پېروي نۀ شي کېدې او حديثونه يې مضبوط نۀ دي.»[5]
* د «ابي وائل» په باره کښې وائي: هغه له نواصبو او له اميرالمومنين امام علي عليه السلام نه له منحرفانو څخه ؤ.[1]

---

[1] . تهذيب التهذيب، 11 ټوک ، 125 مخ
[2] . مصدر سابق، 11ټوک ، 130 مخ
[3] . تهذيب التهذيب، 4 ټوک ، 115 مخ
[4] . مصدر سابق ، 11 ټوک ، 218 مخ
[5] . مصدر سابق، 3 ټوک، 179 مخ

د پام وړ خبره دا ده چې د حديث راوي «ابي الهياج» د صحاح سته په شپږو واړو صحاحو کښې يوازې يو حديث نقل کړے دے او هغه هم دغه حديث دے. نو داسې کس چې له نبوي علوموڅخه يې يوازې يوحديث په برخه رسيدلے وي دا خبره ثابتوي چې هغه د حديث خاوند نۀ ؤ. نو په داسې صورت کښې به د هغۀ په ضبط شوي حديث باندې اعتماد ګران شي.

نو هر کله چې د حديث سند له داسې ډول اشکالاتو سره مخامخ دے هيڅ يو فقيه نۀ شي کولې په داسې يو سند سره فتوا ورکړي. البته د حديث دلالت د هغۀ له سند نه کم نۀ دے ځکه چې په حديث کښې د استشهاد مورد دا جمله ده: «ولا قبراً مُشرفاً الاّ سَوّيَته» نو پکار دي چې د دې دواړو الفاظو يعنې «مُشرفاً» او «سَوّيَته»

الف- مُشرفاً: د « مشرف » لفظ په لغت کښې د لوړ او اوچت په معنا راغلے دے. او ويلې يې دي: «المُشرِفُ مِنَ الأماكِنِ:العالي والمُطِلُ عَلي غَيْرِهِ» «مشرف اوچت مکان په خواو شا مکانونو باندې مسلط مکان ته ويل کيږي.»[٢]

د قاموس خاوند چې د الفاظو په معاني کښې زيات اصالت لري وائي: «الشّرَف (محركةً) العُلُوّ ومِنَ البَعيرِ سَنامُهُ»

«شرف (د راء په حرکت سره) يعنې اوچت، او د اوښ د کوب برخې ته وائي.»

نو په دې بنياد دا لفظ «مشرف» مطلق اوچتوالي او په خاصه توګه هغه اوچتوالي ته چې د اوښ د کوب په شکل وي ويل کيږي. نو قرائنو ته په مراجعه کولو سره پکار دي وکتې شي مراد ترې کوم ډول اوچتوالے دے؟

* ب: سَوّيَته: د «سَوّيَته» اصطلاح په لغت کښې مساوي کول، برابرول او د يو څيز د کږلېچونو نېغمول دي.

«سويّ الشَيْءَ؛ جَعَلَهُ سَوِيّاً يُقالُ: سويتُ المُعْوَجَ فَما اسْتَوي ، صَنَعَهُ مُسْتَوِياً»

سوي الشيء: هغه نېغ کړه. عرب وائي: غوښتل مې چې کوږ نېغ کړم، ونۀ شو . او په بله معنا بې عېبه جوړ کړې شوي څيز ته هم ويل کيږي.

اوپه قران مجيد کښې فرمائي: «اَلّذي خَلَقَ فَسَوّي»[٣] «هغه خدا ے چې يې خلق کړ او تکميل يې کړ.»

نو بس د مفرداتو له معنو څخه له خبرېدو نه پس پکار دي وکتې شي چې د حديث مراد څه دے؟

په دې حديث کښې دوه احتماله وجود لري، پکار دي د مفرداتو معنو او نورو قرائنو ته په پام سره له هغو څخه يوه غوره کړو:

١- مراد ترې دا دے چې هغه حضرت ابوالهياج ته حکم ورکړ چې اوچت قبرونه وران ويجاړ کړه او هغه له زمکې سره يو شان کړه:

دا احتمال چې «وهابيان» ورپورې نښتي دي له څو زاويو څخه مردود دے

---

١ ـ شرح حديدي ، 9 ټوک، ص مخ

٢ ـ المنجد ماده شرف .

٣ ـ سورۀ اعلی: 2ايت

* د تسویه لفظ د ورانولو او ویجاړولو په معنا نۀ دے راغلے او که مراد ترې دا وي نو پکار دي چې داسې ویل شوې وې: «وَلَا قبراً مشرفاً اِلاّ سَوِيتَهُ بالْأَرضِ» یعنې پکار دي هغه له زمکې سره یو شان کړې، په داسې حال کښې چې د «ارض» لفظ په حدیث کښې نۀ دے راغلے.

** که له زمکې سره د قبرونو یو شان کول ترې مراد وې نو ولې هیڅ مسلمان عالم د دې مطابق فتوا نۀ ده ورکړې؟ نو پکار دي ووایو چې له زمکې سره د قبر برابرول د اسلامي سنت په خلاف خبره ده او د اسلام سنت دا دے چې قبر دې له زمکې نه یو مقدار اوچت وي او د اسلام ټولو فقیهانو له زمکې نه د یو لوېشت په اوچتوالي د قبر د جوړولو په مستحب والي باندې فتوا ورکړې ده. په «الفقه علي المذاهب الأربعه» کتاب کښې چې د سني مذهب د څلورو واړو مشهورو امامانو د فتوو مطابق دے داسې راغلي دي: «وَيَنْدُبُ اِرتِفاعُ التُّراب فَوْقَ الْقَبْرِ بِقَدْرِ شِبْر.»[1] «مستحب دي چې د قبر خاوره له زمکې نه د یو لوېشت په اندازه وي.» دې مطلب ته په پام سره پکار دي دا حدیث په یو بل ډول چې همدا اوس یې بیانوو تفسیر شي.

۲- له «قبر مساوي کړه» نه مراد دا دے چې د قبر پاس برخه صفا کړه او په یوه سطح، یو شان او په یوه اندازه یې کړه، یعنې هغه قبرونه باید برابر کړې شي چې د کب د ملا په شان یا د د سنام (د اوښ د کوب) په شان جوړ کړې شوي وي.

په دې صورت کښې حدیث په دې باندې ناظر دے چې پکار دي د قبر پاس برخه صافه او برابر کړې شي نه د کب د شا یا د اوښ د کوب په شان چې د ځینو سني ورونو ترمېنځ د داسې قبرونو جوړول رواج دي او د تسنن له څلورم مشهور امام، شافعي نه بغېر ټولو د اوښ د کوب په شان د قبر د جوړولو فتوا ورکړې ده.[2] نو په داسې صورت کښې دا حدیث د شیعه عالمانو د فتوې تائیدونکے دے چې وائي د قبر سطح پکار دي له زمکې نه په اوچتوالي کښې د زمکې په شان یو شان او صافه وي.

عجیبه ټکے دا دے چې مسلم په خپل صحیح کښې دا حدیث او نور حدیثونه چې اوس یې نقلوو، د «باب الأمر بتسوية القبر» تر عنوان لاندې او همدا رنګ ترمذي او نسائي دواړو په خپلو صحاحو کښې هم دا حدیث تر ذکر شوي عنوان لاندې راوستے دے. او له دې عنوان نه مراد دا دے چې د قبر سطح پکار دي یو شان او اواره وي. او که مراد ترې دا وي چې اوچت قبرونه له زمکې سره یو شان کړئ نو ضروري وه چې د باب عنوان یې په یو بل ډول لیکلے وې چې: «الأمر بتخريبِ القبُور و هدمها» اتفاقاً د عربو په ژبه کښې که د «تسویه» نسبت د قبر په شان څیز ته ورکړے شي نو مراد ترې دا وي چې خپله دې هغه څیز اوار او مساوي کړې شي نه دا چې له بل څیز لکه زمکې سره دې مساوي او برابر کړې شي. یو بل حدیث مسلم په خپل صحیح کښې راوستے دے چې مضمون یې هم هغه دے چې موتائید کړ لکه لیکي: «كُنّا مَعَ فضالةَ بن عُبَيْد بِأَرْضِ الرُّومِ بِرَوْدَس فَتَوفّي صاحِبٌ لَنا فَأَمَرَ فَضالَةُ بنُ عُبَيد بِقَبْرِهِ فَسُوّيَ ثُمّ قالَ سَمِعْتُ رَسُولَ الله يأْمُرُ بِتَسْوِيتها.»[3] «راوي وائي: له فضاله سره په روم وطن کښې وو، زمونږ د سفر یو مل او ملګرے وفات شو نو فضاله حکم ورکړ چې قبر یې مساوي کړئ او وې ویل چې

[1] ـ الفقه علي المذاهب الاربعه، 1 ټوک، 420 مخ

[2] -الفقه علي المذاهب الاربعه، 1 ټوک، 420 مخ و یجعل کسنام البعیر و قال الشافعي جعل التراب مستویاً مسطحاً أفضل من تسنیمه .نو په دې بنیاد د حدیث په دې مضمون باندې له اسلامي مذاهبو څخه دوو مذاهبو عمل کړے ے. ۱- شافعي، ۲- شیعه.

[3] ـ صحیح مسلم ، 3 ټوک ، کتاب جنائز ، 61 مخ

د خدای له ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم نه مې واورېدل چې حکم يې ورکړ چې قبرونه اوار او مساوي کړئ.»

اوس د روايت د پوهېدو کنجي د «تسويه» لفظ د معنې تر لاسه کول دي او دې کښې درې احتماله وجود لري چې پکار دي قرائنو ته په پام سره پکښې يو احتمال غوره کړې شي:

۱- د قبر د پاسه د عمارت ورانول: چې دا احتمال غلط او باطل دے ځکه چې په مدينه کښې هغه وخت قبرونو عمارتونه او ګنبدونه نۀ لرل.

۲- د قبر سطح له زمکې سره برابرول: دا نظر د دې پرېکنده سنت په خلاف دے چې پکښې راغلي دي چې قبر د زمکې له سطحې نه يو لوېشت اوچت جوړول مستحب دي.

۳- د قبر سطح اوارول او يو شان کول او هغه د کب د ملا او د اوښ د کوب له شکل نه راوېستل: چې دا معنا متعينه ده چې د وهابيانو له استدلال سره هيڅ ربط او تعلق نۀ لري.[1]

د صحيح مسلم شارح «نووي» د دې حديث تفسير په دا ډول کوي: «سنت دا دے چې قبر پکار دي له زمکې نه زيات اوچت نۀ وي او د اوښ د کوب په شان جوړ نۀ کړې شي بلکې له زمکې نه د يو لوېشت په اندازه او اوار پکار دے.»[2]

دا جمله ښودنه کوي چې د صحيح مسلم د شرحې ليکوال د «تسويه» له لفظ نه هم هغه معنا مراد اخېستے دے چې مونږ يې ذکر وکړو. يعنې امام علي عليه السلام سپارښتنه او نصيحت وکړ چې د قبرونو سطح دې د کب د ملا او د اوښ د کوب له شکل نه ووېستې شي او سطح دې اواره او برابره وساتلې شي، نه دا چې له زمکې سره يې زمکه کړي او يا دې د قبرونو د پاسه د مزارونو عمارتونه او ودانۍ ورانې او ويجاړې کړې شي.

دا خبره د ويلو ده چې يوازې مونږ نۀ يوچې دا حديث داسې تفسيروو بلکې ابن حجر قسطلاني په «ارشاد الساري في شرح صحيح البخاري» کتاب کښې هم حديث په دا ډول تفسير کړے دے. هغه وائي:

«په قبر جوړولو کښې سنت دا دے چې سطح دې اواره وساتل شي او مونږ ته پکار نۀ دي چې په دې خاطر چې د قبر اوار ساتل د رافضيانو طريقه ده ترک کړو. دا چې وايو چې د قبر د سطحې برابر ساتل سنت دے د ابي الهياج له حديث سره مخالفت نۀ لري، ځکه چې مراد ترې له زمکې سره د قبر برابرول نۀ دي بلکې مراد ترې دا دے چې له زمکې نۀ په عېن اوچتوالي کښې دې د قبر سطح اواره او برابره شي.» (لم يُرِد تَسوِيتَه بالأرضِ وإنَما أرادَ تَسطِيحَهُ ، جَمعاً بِينَ الأخبار . . . .)

له دې نه په تېرېدو که چرې ابي الهياج ته د حضرت امام علي عليه السلام له سپارښتنې نه مراد دا ؤ چې د قبرونو د پاځه دې جوړې ودانۍ او عمارتونه وران او ويجاړ کړي نو بيا ولې يې په خپله زمانه کښې هغه عمارتونه او ګنبدونه چې د اسلامي حکومت په قلمرو کښې د الهي انبياؤ عليهم السلام په قبرونو باندې موجود وو وران نکړل؟ هغه خو په هغو ورځو کښې اسلامي زمکو باندې مطلق واکمن ؤ او د هغۀ د سترګو تر وړاندې د

---

[1] -دا احتمال هم شته چې په دې وجه چې د اوښ د کوب په شان قبرونه جوړول د يهودو له قبرونو سره مشابهت لري نو امام علي (ع) به ځکه د دغه مشابهت په وجه د قبرونو له دغه حالت نه د راوېستلو حکم کړے وي. (مترجم)

[2] - «نّ السُنّةَ أن القبر لا يُرفَعُ عَنِ الأرضِ رَفْعاً کثيراً ولايُسنَمُ بَلْ يُرفَع نَحوَ شبر ويُسَطّحْ »

فلسطین، سوریې، مصر، عراق ، ایران او یمن هېوادونه له دا ډول ودانیو څخه ډک وو چې د پېغمبرانو علیهم السلام په قبرونو باندې یې شتون لرۀ؟!
له دغو ټولو خبرو نه تېرېږو او فرض به کړو چې امام علي علیه السلام«ابي الهیاج» ته حکم ورکړے دے چې ټول اوچت قبرونه له زمکې سره برابر کړي، خو حدیث هیڅکله په دې باندې ګواه نۀ دے چې باید هغه ودانۍ او عمارتونه چې په قبرونو باندې موجود دي وران او ویجاړ کړې شي. څکه چې په حدیث کښې راغلي دي چې امام وفرمایل: «. . . ولاقبراً مُشرفاً الاّ سَوّیتَه» او وې نۀ فرمایل چې: «ولابناءً ولا قبةً الاّ سوّیتهما» په داسې حال کښې چې زمونږ خبره د قبر په باره کښې نۀ ده بلکې زمونږ بحث د هغو عمارتونو، ودانیو او ګنبدونو په حقله دے چې د قبر د پاسه جوړ کړې شوي دي او خلق د هغو تر سیوري لاندې، د قران مجید په تلاوت، دعاګانو او نمونځونو باندې بوخت دي. چرته دا ویل شوي دي چې د قبرونو چاپېره هغه ودانۍ، عمارتونه او آثار چې زیارت کوونکي ته د قران مجید د تلاوت، دعاګانو او نورو عبادتونو اساني ورکوي او خلق له ګرمۍ او یخنۍ نه په حفاظت کښې ساتي، وران او ویجاړ کړي.

دوه نور احتمالات:

۱- کېدې شي چې دا حدیث او د دې په شان نور حدیثونه د پخوانیو ملتونو د قبرونو په حقله وي چې خلقو د خپلو صالحانو او اولیاؤ قبرونه قبله ګرځولي وو او د هغو او ورسره په څنګ کښې د تصویرونو په لور به یې نمونځ کوۀ او د هغې اصلي قبلې څخه به یې چې خداے پاک د هغوي لپاره مقرر کړې وه مخ ګرځوۀ. نو په داسې صورت کښې حدیث له هغو قبرونو سره چې هیڅکله مسلمانان د نمونځ او سجدې لپاره د هغو په وړاندې نۀ دي ولاړ نۀ مربوطیږي. څرګنده خبره ده چې که مسلمانان د صالحانو او بزرګانو زیارتونو ته ورځي او د خداے پاک عبادت د هغو پاکو او مطهرو بدنونو او د هغوي د دفن د پاکو ځایونو په خوا کښې ادا کوي د هغه شرف په خاطر دي چې دغو ځایونو د هغوي د دفن کېدو په وجه پېدا کړے دے. چې په دې حقله به هم بحث وکړو.
۲- له «صوره» نه مراد د بتانو شکلونه او له «قبر» نه مراد د مشرکانو قبرونه وو چې د هغوي د پسماندګانو او نورو خلقو د پام وړ ګرځېدلي وو.

په قبرونو باندې د ودانیو اوعمارتونو د جوړولو په حقله د څلورو واړو مذهبونو د علماؤ فتوا

«یُکرَه أنْ یُبنيَ عَلَي القَبْرِ بَیْتٌ أو قُبةٌ أو مَدْرَسةٌ أو مَسْجِدٌ. . .» [۱] «مکروه دي چې د قبر د پاسه کور، ګنبد، مدرسه یا جومات جوړ کړې شي......»
په هغه اتفاق سره چې دغه څلور واړه امامان د قبر د پاسه د ودانۍ له جوړولو څخه «کراهت» لري، څنګه کېدې شي چې د نجد ملا او قاضي د هغو په «حراموالي» باندې اصرارکوي، په داسې حال کښې چې دغه کراهت هم څه صحیح او پرېکنده مدرک او ثبوت نۀ لري. په خاصه توګه که هغه ودانې او عمارت د پېغمبرانو، اولیاؤ او صالحانو د قبرونو د زیارت کوونکو لپاره د عبادت کولو او د قران مجید د تلاوت کولو زمینه رامنځته کړي.

---

[۱] - الفقه علي المذاهب الاربعه، 1 ټوک ، 421 مخ

۴- د جابر ام سلمه او ناعم په احاديثو سره استدلال

د جابر (رض) حديث:

د جابر (رض) حديث د وهابيانو يو بل مدرک او ثبوت دے چې د قبرونو په حراموالي کښې ورباندې استدلال لټوي. دا حديث د سنيانو ورونو په صحاحو او سننو کښې په مختلفو شکلونو سره نقل شوے دے او د هغهٔ په ټولو اسنادو کښې د جريح او ابي الزبير نومونه راغلي دي. د دې په اړه تحقيق له دې سره تړاو لري چې د حديث ټول صورتونه د هغوي په اسناد سره نقل کړو او بيا په استدلال باندې د هغهٔ د صلاحيت د بنياد په باره کښې خپل نظر وړاندې کړو.

د صحاحو او سننو د حديث مختلف صورتونه:

مسلم په خپل صحيح کښې د «النهي عن تجصيص القبر والبناء عليه» په باب کښې د جابر (رض) حديث په دريو طريقو او په دوو متنونو سره نقلوي:

1 ـ حَدّثَنا أبوبَكْرُ بْنُ أَبي شَيبة، حَدّثنا حَفْصُ بْنُ غياث، عَنْ ابن جُريج، عن أَبي الزُّبَيْر، عَنْ جابِر؛ قال: «نَهي رَسُولُ اللهِ ـ صلّي اللهُ عليه [وآله] وسلّم ـ أنْ يُجَصّصَ الْقَبْرُ. وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيْه. وَأنْ يُبْني عَلَيْه»

«د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د قبرونو چونا او ګچ کول او دا چې په هغو باندې کښېني او يا پرې عمارتونه جوړ کړي منعې کړل.»

2 ـ حَدّثَني هارُونُ بْنُ عَبْدالله، حَدّثَنا حَجّاجُ بْنُ مُحَمّد. وَحَدّثَني مُحَمّدُ بْنُ رافِع، حَدّثَنا عَبْدُالرّزّاقِ. جَميعاً، عَنْ ابْنِ جُرَيْج. قال أخبرني أَبُو الزُّبَيْرِ: أَنّهُ سَمِعَ جابِرُ بْنُ عَبْدالله يَقُولُ: سَمِعْتُ النّبِيّ. بِمِثْله.»

په دې برخه کښې متن يو دے خو د دويم حديث طريقه له وړومبي سره لږ اختلاف لري.

3 ـ وحَدّثَنا يَحْيَي بْنُ يَحْيي، أَخْبَرَنا اِسْماعِيلُ بْنُ عُلَيّة عَنْ أَيُّوب، عَنْ أَبِي الزُّبَيرِ، عَنْ جابِر قالَ: «نَهي عَنْ تَقْصِيصِ الْقُبُورِ.» «د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د قبرونو له ګچکارۍ او چونې کولو څخه خلق منعې کړې دي.[۱]

«کراهية تجصيص القبور والکتابة عليها» سنن ترمذي د يو سند لرونکو احاديثو په باب کښې نقلوي:

4 ـ حَدّثَنا عَبْدُالرّحْمنِ بْنُ الْأَسْوَد، أَبُو عَمْرو البُصْرِيُّ، حَدّثَنا مُحَمّدُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ ابْنِ جُرَيْج، عَنْ أَبي الزُّبَيْرِ، عَنْ جابِر قالَ: «نَهي النّبِيُّ ـ صلّي الله عليه [وآله]وسلّم ـ أنْ تُجَصّصَ الْقُبُورُ وَأَنْ يُكْتَبَ عَلَيْها وَأنْ يُبْني عَلَيْها وَأَنْ تُوطَأَ» «د خداے ګران رسول صلی الله عليه و آله وسلم د قبرونو له ګچکارۍ څخه له دې امله چې په هغو باندې ليکل وشي او ودانې پرې جوړه شي او په هغو باندې تګ راتګ وکړي خلق منعې کړې دي.»

ترمذي بيا له حسن بصري او شافعي نه نقلوي چې دغو دواړو په قبرونو باندې د ګلکارۍ او خټو لوټو د کار اجازه ورکړې ده.[۲]

---

[۱] ـ صحيح مسلم کتاب الجنائز ، 3 ټوک، 62 مخ

[۲] ـ سنن ترمذي تحقيق عبدالرحمان محمد عثمان، 2 ټوک ، 208 مخ، ط مکتبة سلفيه .

«ابن ماجه» په خپل سنن کښې د «ما جاء في النهي عن البناء علي القبور وتجصيصها والكتابة عليها» په باب کښې حديث په دوو متنونو او دوو سندونو سره نقل کړے دے:

5 ـ حَدَّثَنا أَزْهَرُ بْنُ مخروانَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ زِياد، قالَ: حَدَّثَنا عَبْدُالْوارِثِ، عَنْ أَيُوبَ، عَنْ أَبي الزُّبَيْرِ، عَنْ جابِر، قالَ: «نَهي رَسُولُ اللهِ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ عَنْ تَجْصيصِ الْقُبُور.»

6 ـ حَدَّثَنا عَبْدُاللهِ بْنُ سَعيد، قالَ: حَدَّثَنا حَفْصُ بْنُ غياث، عَنْ ابنِ جُرَيج، عَنْ سُلَيْمانَ بْنَ مُوسي، عَنْ جابِر، قالَ: «نَهي رَسُولُ اللهِ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ أَنْ يُكْتَبَ عَلَي الْقَبْرِ شَيءٌ.» [1]

د يو سند حديث شارح له حاکم څخه د هغۀ له نقولو نه پس وائي: حديث صحيح دے خو د عمل قابل نۀ دے. ځکه چې د اسلام بزرګانو او مشرانو له مشرقه تر مغربه د قبرونو د پاسه ليکل کړي دي او دا هغه څيز دے چې راتلونکو له تېرو کسانو څخه اخيستے دے.

نسائي په خپل صحيح کښې په «البناء علي القبر» باب کښې حديث په دوو سندونو او دوو متنونو سره نقل کړے دے.

7 ـ أَخْبَرَنا يُوسُفُ بْنُ سَعيد قالَ حَدَّثَنا حَجّاجُ عَنْ ابْنِ جُرَيج قالَ أَخْبَرَني أَبُوالزُّبَيْر أَنَّهُ سَمِعَ جابِراً يَقُولُ: «نَهي رَسُولُ اللهِ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ عَنْ تَقْصيصِ الْقُبُور أَوْ يُبْني عَلَيْها أَوْ يَجْلِسَ عَلَيها أَحَدٌ.»

8 ـ أَخْبَرَنا عُمْرانُ بْنُ مُوسي قالَ: حَدَّثَنا عَبْدُالْوارث قالَ: حَدَّثَنا أَيُوبُ، عَنْ أَبي الزُّبَيْرِ، عَنْ جابِر، قالَ: «نَهي رَسُولُ اللهِ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ عَنْ تَجْصيصِ الْقُبُور.» [2]

9 ـ حَدَّثَنا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَل، حَدَّثَنا عَبْدُالرَّزّاق، اَخْبَرَنا ابنُ جُرِيج، أَخْبَرَني أَبُوالزُّبَيْر أَنّه سَمِعَ جابِراً يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهَ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ نَهي أَنْ يُقْعَدَ عَلَي الْقَبْرِ وَاَنْ يُجَصَّصَ وَيُبْني عَلَيْه. [3]

10 ـ حَدَّثَنا مُسَدّد وَعُثْمانُ بنُ أَبي شَيْبَة قالا: حَدَّثَنا حَفْصُ بْنُ غياث، عَنْ ابْنِ جُرَيْج عَنْ سُلَيْمانِ بْنُ مُوسي، وَعَنْ أَبي الزُّبَيْر، عَنْ جابِر بهذا الْحَديث. قالَ أَبُو داوُد: قال عثمان: «أَوْيُزادُ عَلَيْه وَزادَ سُلَيْمان بن مُوسي، أَوْ اَنْ يُكْتَبَ عَلَيْهِ..» ابو داوود وائي پيغمبراکرم صلی الله عليه و آله وسلم په قبر باندې له ليکلو او څه زياتولو څخه نهي کړېده.

امام احمد بن حنبل په خپل مسند کښې د جابر حديث داسې نقل کړے دے:

11 ـ عَنْ عَبْدِالرَّزّاقِ، عَنْ ابن جُرَيج، أَخْبَرني أَبُوا الزُّبَيْرِأَنَّهُ سَمِعَ جابِر بْنَ عَبْدِاللهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ «يَنْهي أَنْ يُقْعَدَ الرَّجُلُ عَلَي الْقَبْرِ وَأَن يُجَصَّصَ أَو يُبْني عَلَيْه.» [4]

دا د حديث مختلف صورتونه دي چې په مختلفو اسنادو او متنونو سره نقل شوي دي. اوس پکار دي وګورو چې ايا په دې حديث سره کولې شو استدلال او احتجاج وکړو يا نه؟

---

[1] ـ سنن ابن ماجه، 1 ټوک، کتاب الجنائز، 473 مخ

[2] ـ سنن نسائي، 4 ټوک، 87 و 88 مخونه د حافظ جلال الدين سيوطي له شرحې سره.

[3] ـ سنن ابي داود، 3 ټوک، 216 مخ

[4] مسند احمد، 3 ټوک، 295 و 332 مخونه، او په 399 مخ کښې يې له جابر څخه په مرسله توګه نقل کړے دے.

د حدیث اشکلات

د جابر حدیث له یو شمېر اشکلاتو سره مخامخ دے چې هغه د استدلال او احتجاج له صلاحیت څخه غورزوي:

الف- د حدیث په ټولو اسنادو کښې ابن جريج [1] اوابو الزبېر [2] یا دواړه راغلي دي او یا له هغوي څخه یو. که د دغو دواړو کسانو حالت څرګند شي نو نور ضرورت نشته چې د باقي نورو افرادو په سند کښې بحث او خبرې اترې وشي. که څه هم یو شمېر راویان مجاهیل اویا ضعیف دي.

ابن حجر په تهذیب التهذیب کښې د ابن جريج په حقله دا جملې د رجال له عالمانو څخه نقلوي:

* یحیی بن سیعد وائي: «که ابن جريج د کتاب له مخې حدیث نقل نهٔ کړي نو اعتماد پرې نهٔ شي کېدې.»

* احمد بن حنبل ویلي دي: «چې که ابن جريج ووائي: «قال فلان و فلان واُخْبِرْتُ جاء بمناکیر» «که ووائي چې فلاني او فلاني داسې وویل، نو منکر احادیث نقلوي.»

*مالک لیکي: «ابن جريج د حدیثونو په نقلولو کښې د هغه کس په شان دے چې د شپې په وخت په تیاره کښې خشاک جمع کړي.»«نو په قطعي توګه به په لاس باندې لړم او مار چیچي.»

* نقل شوي دي چې دارقطني وویل: «تَجَنّبْ تَدلِیسَ ابن جَریج فاِنّهُ قبیحُ التّدلیسِ لا یُدَلِّسُ الاّ فیما سمعه من مجروح» . «د ابن جريج له تدلیس (یعنې غیر حقیقي، حقیقي ښودل) څخه ډډه وکړئ، ځکه چې په ډېره خرابه توګه تدلیس کوي. هرکله چې له یو ضعیف کس څخه حدیث واوري نو داسې ښودنه کوي چې له ثقه کس څخه یې حدیث اورېدلے دے.»

* او له ابن حبان څخه نقلوي چې: «ابن جريج په حدیث کښې تدلیس کوي.» [3]

ایا د رجال د علم د عالمانو او پوهانو په دغو قضاوتونو او داوریو سره د داسې کس په حدیث باندې تکیه او اعتماد کولې شو او د مسلمانانو د قطعي سیرت په وړاندې چې په دوامداره توګه یې د الهي اولیاء کرامو د قبرونو تعمیر کوۀ او د هغو احترام او حفاظت به یې کوۀ د داسې یو راوي په نقل باندې اعتماد کولې شو؟

ابن حجر همدا رنګ د ابوالزبیر په حقله د رجالو له عالمانو څخه دا ډول جملې نقلوي:

* د احمد بن حنبل له زوے احمد څخه او هغه له ایوب څخه نقلوي چې: «هغهٔ به دې تضعیف او کمزورے کوۀ.»

* له شعبه نه نقلوي چې «هغه په صحیح توګه خپل نمونځ نهٔ شو ادا کولې.»

بیا له هغهٔ نه نقلوي: «زهٔ په مکه کښې وم یو سړے ابوالزبیر ته راغے، له هغهٔ څخه یې د یو څیز په حقله پوښتنه وکړه، ناڅاپه یې په هغهٔ سړي بادي دروغ وتړل، ورته مې وویل: په یو مسلمان سړي باندې تور تړې؟ وې ویل: هغهٔ زهٔ ناراضه کړم، ورته مې وویل: ایا هر چا چې تهٔ ناراضه او خفه کړې نو دروغ به ورباندې تړې؟ بس نور به زهٔ له تا نه حدیث نقل نهٔ کړم.»

---

[1] ـعبدالملک بن عبدالعزیز بن جریج اموي .

[2] ـمحمد بن مسلم اسدي .

[3] ـ تهذیب التهذیب، 6 ټوک، 402 و 506 مخونه ط دارالمعارف النظامیّه تألیف شهاب الدین ابي الفضل احمد .

* همدا رنګ له شعبه نه مې پوښتنه وکړه: «ولې دې له ابوالزبیرڅخه د حدیث نقلول پرېښودل؟ وې ویل: ومې لیدل چې هغه بدعمله دے.»

* له ابن ابي حاتم نه نقلوي: «د هغۀ له پلار نه مې پوښتنه وکړه: ابو الزبیر څه رنګ سړے دے؟ وې ویل: حدیثونه ترې نقل کیږي خو په هغو باندې احتجاج نۀ شي کېدې.»

* بیا هم له هغۀ نه نقلوي: «ما له ابوزرعه نه پوښتنه وکړه: حلق له ابوالزبیر څخه حدیثونه نقلوي ، تۀ څه وائي؟ ایا د هغۀ په حدیث سره احتجاج کېدې شي؟ وې ویل: یوازې د ثقه افرادو په حدیث سره استدلال کېدې شي. «دې ته اشاره ده چې هغه ثقه نۀ دے.»

دا ؤ د ابن جریج او ابوالزبیر حال چې د نوموړي حدیث په ټولو سندونو کښې شتون لري، ایا په هغه حدیث سره چې دغه دواړه یې نقلوي استدلال کېدې شي؟ هغه هم په داسې صورت کښې چې هغه کسان چې په اسنادو کښې شتون لري، صحیح او ثقه کسان وي، په داسې حال کښې چې په دغو ځینو اسنادو کښې عبدالرحمن بن اسود وجود لري چې په دروغ ویلو باندې تورن دے.

په رښتیا هم ایا دا خبره روا ده چې په داسې یو حدیث سره چې سند یې په دا ډول وي د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د پاکې کورنۍ او د هغه حضرت د صحابه کرامو آثار وران او منهدم کړې شي او د دغو څوارلسو سوو کلونو په دوران کښې د مسلمانانو اعمال غلط او خطا وبلل شي؟

ب- حدیث د متن له نظره ډېر لړزان او مضطرب دے او دا اضطراب د دې بیانوونکے دے چې د خبر راویانو د هغۀ د متن په ساتنه کښې کافي دقت نۀ دے کړے. دا اضطراب په دا ډول دے چې د هغۀ په نسبت د انسان اعتماد ختموي. مثلاً

د جابر حدیث په اوۀ شکلونو کښې نقل شوے دے په داسې حال کښې چې د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم به په یو صورت بیان کړے وي.

۱- د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د قبر له ګچکارۍ او په هغۀ باندې له تکیه لګولو او وربانديې د ودانۍ له جوړولو نه نهي کړے ده. «وړومبے ، دویم او نهم حدیثونه»

۲- د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د قبر له ګچکارۍ نه نهي کړې ده. «پنځم او اتم حدیثونه»

۴- د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د قبرونو له ګچکارۍ ، په هغو باندې له لیکلو، وربانديې د عمارتونو له جوړولو او وربانديې له ګرځېدلو څخه منعې کړې ده.

۴- د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې له لیکلو څخه منعې کړې ده. «شپږم حدیث»

۵- د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې له ناستې، وربانديې ګچکارۍ، وربانديې د عمارت له جوړولو او لیکلو څخه منعې کړې ده. «لسم حدیث»

۶- د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې له ګچکارۍ، وربانديې د ودانۍ له جوړولو څخه مخنوے کړے دے. «یولسم حدیث»

په حقیقت کښې له وړومبي صورت سره د دې صورت فرق په دې کښې دے چې په وړومبي صورت کښې قبر ته د تکیه لګولو څخه منعې شوې وه خو په دې کښې وربانديې له ناستې څخه منعې شوې ده.

۷- د خدای ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې له ناستې، وباندې له ګچکارۍ، وباندې د خاورې زیاتول او وباندې له لیکلو څخه منعې کړې ده.
په اخیر صورت کښې له وړومبنیو دریو نه علاوه په قبر باندې د خاورو له زیاتولو او لیکلو څخه منعې هم زیاته کړې شوې دي.
له دغو نه علاوه کله کله د تعبیرونو ترمېنځ اختلافات او فرقونه وي، په وړومبي صورت کښې «اعتماد او تکیه» او په دریم صورت کښې «وطاء» (پښې اېښودل او په لاره تلل) دي او په پنځم او شپږم صورت کښې «قعود» کښېناستېدل په مسلمه توګه تکیه او اعتماد له لارې تګ او کښېناستېدو نه بغېر دي.له داسې اضطراب سره په داسې حدیث باندې د یو فقیه اعتماد نهٔ شي کېدې.
ج- له دې حدیث څخه د سند د صحت په فرض اوله هغهٔ څخه د اغماضو له مخې له دې نه زیات دلالت نهٔ کوي چې د خدای ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې له ودانۍ او عمارت څخه مخنیوی کړی دی خو له یو شیز څخه منعې د هغهٔ په حراموالي باندې دلیل نهٔ دی، ځکه چې منعې او نهي کله «تحریم» وي او کله «کراهت» وي او د خدای د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم او نورو پېشوایانو په مکالماتو کښې نهي او منعې زیاتره د کراهت لپاره استعال شوې ده.
صحیح ده چې د «نهي» ابتدائي او اصطلاحاً حقیقي معنا هم هغه تحریم دی او تر څو چې قرینه په یوې بلې معنې باندې ترمېنځ نهٔ وي نو هیڅکله له هغه کراهت څخه استفاده نهٔ شي کېدې، خو علماؤ او پوهانو له دې حدیث څخه بې له کراهت نه بل څه مطلب نهٔ دی اخېستی. مثلاً ترمذي دغه حدیث په خپل صحیح کښې د «کراهیة تجصیص القبور و. . .» تر عنوان لاندې راوړی دی.
په کراهت باندې ګواه هم هغه دی چې «سند» یې د سنن ابن ماجه شارح له حاکم نه نقلوي او وائي: هیڅ مسلمان په دغه نهي باندې عمل نهٔ دی کړی، یعنې هغه یې تحریمي نهي نهٔ ده ګڼلې.په دې ګواهۍ سره چې ټول مسلمانان په قبرونو باندې لیکل کوي.
په دې باندې یو بل ګواه چې دا نهي کراهتي نهي ده د قبرونو د پاسه د عمارت او ودانۍ د جوړولو په جائزوالي باندې د اسلامي مذهبونو د علماؤ اتفاق دی مګر دا چې زمکه وقف نهٔ وي.

د صحیح مسلم شارح د حدیث په شرح کښې لیکي:
د قبرد خاوند په قبر باندې د عمارت جوړول مکروه دي او په وقف زمکه کښې حرام. شافعي د دې مطلب وضاحت کړی دی او حتی حدیث یې د «کراهة تجصیص القبر والبناء علیه» په عنوان سره راوړی دی (أمّا البناء فَاِنْ کانَ في مِلْکِ الْباني فمکْرُوهٌ وَاِنْ کان في مَقْبرة مَسَبّلَة فَحَرَامٌ نَصّ[۱] عَلَیْه الشّافعي والأصْحاب)
خو دا ویلې شو چې د یو شیز مکروه والی د دې مخه نیونکی نهٔ دی چې کله کله د یو لړ چارو په خاطر له هغهٔ څخه کرکه او کراهت ونهٔ شي. نو هر کله چې د قبراو په هغهٔ باندې عمارت جوړول د اسلام د اصالت د اسلامي

[۱] -صحیح مسلم ، 3 ټوک ، 62 مخ ، چاپ مصر ، مکتبه محمدعلي صبیح .

شعائرو د حفاظت او د قبر له خاوند سره چې خداے پاک ورسره مینه فرض او واجب کړې ده د مینې او مودت د ثرګندونې سبب ګرځي او یا د اسلامي شعائرو د ساتنې سبب ګرځي او یا د دې سبب کیږي چې زیارت کوونکے په قبر باندې د ودانۍ تر سیوري لاندې د قران مجید په تلاوت او دعاګانو باندې لګیاشي. نو په قطعي توګه داسې ګڼې چې په قبرونو باندې د ودانۍ په وجه رامنځته کیږي نۀ یوازې کراهت او کرکه رفع کوي بلکې د دې سبب کیږي چې د اسلامي شعائرو په توګه مستحب هم دي.

د مکروه والي یا مستحب والي حکم د یو لړ عنوانونو په وسیله مختلف ګرځي، کله کله یو مکروه چې د یو عنوان په اضافه کېدو سره محبوب ګرځي او یا یوه مستحبه چاره د یو لړ عوارضو په خاطر ترجیح لرونکې ګڼل کیږي. ځکه چې د یو ځیز مکروه والے او مستحب والے د مرجوحیت او یا محبوبیت د تقاضې کونې نه علاوه بل څه نۀ دي، خو دا مقتضیات په داسې صورت کښې موثر کیږي چې ځینې خنډونه د اقتضا او تاثیر مخه ونۀ نیسي او یا یې په اقتضا باندې غلبه ونکړي او دا مطالب هغو کسانو ته چې له اسلامي فقهې څخه خبر وي زیات روښانه او ثرګند دي

په دوو حدیثونو سره استدلال

اوس چې خبره دې ځاے ته راورسېده نو ښه دا ده چې نور هغه حدیثونه هم وڅېړو چې د وهابیانو ډله ترې استفاده کوي:

ابن ماجه په خپل سنن کښې داسې نقلوي:

1 ـ حَدّثَنا مُحَمّدُ بْنُ يَحيي، حَدّثَنا مُحمّد بن عَبْدُالله الرقاشي، حَدّثَنا وَهَب، حَدّثَنا عَبْدُالرَحْمنُ بنُ يَزيدَ بنِ جابِر، عَنِ القاسِمِ بْنِ مُخَيمرة، عَن اَبي سَعيد: «انَ النَّبِيّ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ نَهي اَنْ يُبْني عَلي القَبْر.»[1]

«د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې د عمارت او ودانۍ له جوړولو څخه نهي کړې ده.»

احمد بن حنبل په خپل مسند کښې یو حدیث په دوو سندونو سره نقلوي:

2 ـ حَدّثَنا حَسَنٌ، حَدّثَنا ابن لَهْيعة، حَدّثَنا بُريدُ بْنُ اَبي حَبيب، عَنْ ناعِمِ مُولي اُمّ سَلَمة، عَنْ اُمّ سَلَمَة قالَتْ: «نهي رَسُولُ الله (صلّي الله عليه وآله) اَنْ يُبْني عَليَ القَبْرُ اَوْ يُجَصّصَ.»[2]

«د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم خلق منعې کړل په قبر باندې د ودانۍ له جوړولو اوورباندې د ختېو لوټېو کار له کولو څخه.»

3 ـ عَليّ بْنُ اسحاق، حَدّثَنا عَبْدُالله بْنُ لَهْيعة، حَدّثَني بريد بْنُ اَبي حَبيب، عَن ناعمْ مُولي اُمّ سَلَمَة: «أنّ النّبِيّ ـ صلّي الله عليه [وآله] وسلّم ـ نَهي اَنْ يُجَصّصَ قَبْرٌ اَوْ يُبْني عَلَيْهِ اَوْ يُجْلَسَ.»[3]

د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې له ګلکارۍ، ورباندې د عمارت له جوړولو او یا ورباندې له کښېناستېدو نه نهي کړې ده.

---

[1] ـ سنن ابن ماجه ، 1 ټوک ، 474 مخ

[2] ـ مسند احمد ، 6 ټوک ، 299 مخ

[3] مسند احمد ، 6 ټوک ، 299 مخ

د روایت په ضعیف والي کښې همدا خبره کافي ده چې یو راوي یې «وهب» دے. هغه په کامله توګه مجهول او نامعلوم کس دے او دا چې له وهب نه مراد څوک دے؟ په میزان الاعتدال کتاب کښې اولس «وهب» نومونه اخېستل شوي دي او معلومه نۀ ده چې دغه کوم یو وهب دے او له هغوي څخه زیاتره د وهب نومې کسان د خپلې زمانې دجعلي حدیثوونو جوړوونکي او دروغجن وو.[1]

د حدیث دویم او دریم آفت د عبدالله بن لهیعه شتون دے. ذهبي د هغۀ په باره کښې لیکي:

«ابن معین ویلي دي چې هغه ضعیف دے او په روایت سره یې استدلال نۀ شي کېدې، او یحیی بن سعید هغه ناڅه ګڼلے دے.»[2]

دلته په اسنادو کښې له مناقشې څخه تېرېږو او د یو بل ټکي یادونه کوو او هغه دا چې:

د اسلامي سیرت ټولو لیکوالانو، مورخانو او محدثانو نقل کړي دي چې د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم جنازه مبارکه د هغه حضرت د اصحابو په اجازې سره د هغۀ د مېرمن بي بي عائشې (رض) په کور او کوټه کښې خاور ته وسپارلې شوه او اصحابانو د هغه حضرت د دفن د ځاے په غوره کولو کښې له یوحدیث نه استفاده کړې چې وړومبي خلیفه له پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم نه نقل کړے دے، او هغه حدیث په دا ډول دے چې هر پېغمبر چې په کوم ځاے کښې هم رحلت وکړي پکار دي هم په هغه ځاے کښې خاورو ته وسپارلے شي.[3]

اوس پوښتنه دا ده چې که د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په قبر باندې له عمارت او ودانۍ څخه نهي کړې ده نو څه ډول کېدې شي چې هغه حضرت د یو چت د لاندې په کوټه کښې دفن کړي او قبر یې داسې جوړ کړې شي چې یو عمارت او وداني وګرځي؟ د ځینو جامدو او اوچو کړسو وهابیانو لیکوالانو دا خبره ډېره خندوونکې ده چې وائي: هغه څه چې حرام دي په قبر باندې د ودانۍ او عمارت جوړول دي نه تر چت او ودانۍ لاندې د مړي ښخول، او د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د یوې ودانۍ لاندې (په کوټه کښې) خاورو ته وسپارلے شو نه دا چې وروباندې یې وداني او عمارت جوړ کړ.[4]

داسې یو تفسیر د یو خارجي حقیقت (د ودانۍ تر لاندې د پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم د جنازې ښخول) له توجیه نه بل څه مقصد نۀ لري او که وهابیان له داسې یو حقیقت سره مخامخ نۀ وې نو د دواړو صورتونو د حراموالي حکم به یې کوۀ!

اوس له یو وهابي نه پوښتنه کوو:

ایا یوازې د مړي په قبر باندې د ودانۍ او عمارت د جوړولو او تیارولو اصل حرام دے او که یو کس له دې اصل سره مخالفت وکړي او یو عمارت او وداني یې جوړه کړه نو نور د هغې باقي ساتل حرام نۀ دي؟ یا دا چې وداني د «جوړولو» او «بقا» له لحاظه حرامه ده؟

---

[1] ـ میزان الاعتدال، 3 ټوک، 355ـ350 مخونه

[2] ـ میزان الاعتدال، 2 ټوک، 476 مخ، د «عبدالله به لهیعه» په عنوان سره، اوتقریب التهذیب، 1 ټوک، 444 مخ ته مراجعه وکړۀ.

[3] ـ مسند احمد، 1 ټوک، 7 مخ، صحیح ترمذي، 2 ټوک، 139 مخ؛ طبقات ابن سعد، 2 ټوک، 71 مخ وغیره.

[4] ـ ریاض الجنّه، 269 مخ لیک مقبل بن الهادي، چاپ کویت.

نو د وړومبي صورت (چې وداني جوړول حرام او د هغې باقي ساتل حرام نه وي) له مخې پوښتنه کوو: ولې د سعودي حکومت په قهر او زور سره د رسالت آثار او د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د کورنۍ او د هغه حضرت د اصحابانو او د هغو د اولادونو مزارونه، ګونبدونه او کورونه وران ویجاړ کړل په داسې حال کښې چې یوازې د عمارتونو جوړول حرام وو نه د هغو باقي ساتل. او له دې نه په تېرېدو سره دا فرض د ابن قیم او ابن تېمیه په شان وهابیانو د فتوو په خلاف چاره ده. لکه ابن قیم وائي:

((د قبرونو د پاسه ودانۍ ورانول واجب دي او د هغو باقي ساتل د هغو د ورانولو د وس له لرلو نه پس یوه ورځ هم جائز نهٔ دي.))

په دې ((بیان)) او په هغه ((عمل)) سره هیڅکله صحیح نهٔ دي چې وهابیان د پوښتنې وړومبۍ برخه غوره کړي بلکې مجبوراً دویمه برخه یې ومني او ووائي: په قبر باندې وداني جوړول په دواړو حالتو (جوړولو او باقي ساتلو) کښې حرام دي.

نو دغه وخت دا پوښتنه رامنځته کیږي چې ولې مسلمانانو د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم جنازه مبارکه د چت تر لاندې دفن کړه؟ که څه هم په هغه باندې یې عمارت جوړ نکړ خو داسې کاریې وکړ چې د پېغمبراکرم صلی الله علیه و آله وسلم قبر مبارک عمارت او ودانۍ لرونکے وګرځي.د وهابیانو د تېښتې یوازېنۍ لار دا ده چې د مسلمانانود خارجي عمل د توجیه په خاطر ووائي: ((د هغې ودانۍ باقي ساتل حرام دي چې په قبر باندې جوړه کړې شوې وي او که د ودانۍ د جوړولو په وخت یې قبر په خوا کښې نهٔ وي د هغې باقي ساتل که څه هم په قبر باندې د ودانۍ په صورت کښې وي حرام نهٔ دي. او داسې یو فرق د یو خارجي حقیقت (د مسلمانانو عمل) له توجیه نه بغېر بل څه نهٔ دي.

وهابیت د ((مکتب)) او ((د مسلمانانو د عمل)) د تناقض په کشمکش کښې

دا ټکے یوازېنے مورد نهٔ دے چې وهابیان یې د ((مکتب)) او ((د مسلمانانو د عمل)) د تناقض په کشمکش کښې راګېر کړي دي بلکې هغوي په نورو مواردو کښې په دغه کشمکش کښې لاس پښې وهي.

وهابیت د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د آثارو تبرک کول په سختۍ سره ممنوع ګڼي او تل وائي: کاڼي او لوټې د څه کار نهٔ دي. له بلې خوا مسلمانان په متواتره توګه د حجر اسود، په لمس کولو او ښکلولو او د کعبې د پردې او د هغې د ورونو او دیوالونو په ښکلولو سره د تبرک په لټه کښې دي او کاڼي او لوټې ښکلوي چې د وهابیانو له نظره د څه کار او فائدې نهٔ دي.

دوي د پېغمبرانو او اولیاؤ د قبرونو په خوا کښې د جوماتونو جوړول حرام کړي دي، په داسې حال کښې چې په ټولو اسلامي هېوادونو کښې د اولیاؤ او شهیدانو د مزارونو په خوا کښې جوماتونه شتون لري، حتی د سیدالشهداء حضرت امیر حمزه (رض) د قبر په خوا کښې یو جومات ؤ چې د سعودي واکمنانو هغه جومات وران کړ او همدا اوس د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم روضه مبارکه هم د جومات په مېنځ کښې ده او مسلمانان د هغې چاپېره نمانځهٔ ته اودرېږي.

د «حقیقت پسندی» په ځای «دلیل جوړونه»

وهابیانو په جنت البقیع کښې د امامانو د مزارونو او ګنبدونو د ورانولو او ویجاړولو لپاره په دلیل جوړونو لاس پورې کړې دے او اصطلاحاً یوه بله بهانه یې لاسته راوړې ده او هغه دا چې: د بقیع زمکه وقف ده او پکار دي چې له دې زمکې څخه د وقف کوونکي د مقاصدو مطابق له زیاتې نه زیاته استفاده وشي او پکار دي د استفادې د لارې هر خنډ دې له منځه لرې کړې شي، او د رسالت د خاندان د قبرونو د پاسه ودانۍ د دغې زمکې له یوې برخې څخه د استفادې خنډ دي، ځکه چې فرضاً دا چې دفن په انګڼ او حرم کښې امکان ولري خو د چاپېره دیوالونو او ستنو تر لاندې داسې کار ممکن نۀ وي نو پکار دي داسې ودانۍ له منځه لاړې شي چې د بقیع په ټوله زمکه کښې د وقف کوونکي مقاصد عملي وګرځي.

په دې کښې شک نشته چې داسې یو استدلال له مخکښنې فېصلې کولو نه علاوه بل څه نۀ دي، وهابي قاضي غواړي چې په هره طریقه او هر قیمت وي خو چې د رسالت د خاندان آثار او مقدسات له منځه یوسي او داسې یو هدف ته د رسېدو لپاره د دلیل جوړولو په لټه کښې شوې دے او د بقیع د زمکې د وقف والي مسئله یې رامنځته کړې ده، ځکه چې د جنت البقیع د زمکې د وقف کېدو فکر له یو ګمانه زیات څه نۀ دي. دا ځکه چې:

د جنت البقیع د زمکې وقف کېدنه د تاریخ او حدیث په هیڅ یو کتاب کښې ذکر شوې نۀ ده چې سړے په هغې باندې تکیه وکړي بلکې دا احتمال شته چې بقیع یوه شاړه زمکه وه او د مدینې خلقو به خپل مړي دغلته ښخول نو په داسې صورت کښې به دغه زمکه له اولیه مباحاتو څخه وي او پکښې د هر ډول تصرف جائز ګرځي.

په تېرو زمانو کښې چې په شاړو او خوشیو زمکو باندې د ملکیت پېدا کولو حرص او لالچ په خلقو کښې کم ؤ او د ابادونې او ودانولو توان او طاقت یې نۀ لرۀ او همدارنګ د ښارونو په لور د کلیوالو خلقو راماتېدل نۀ وو شروع شوي او د «زمکې» په نامه مسئله، د «جائېداد لرونکو» کسانو مسئله او د زمکو د اخېستلو او خرڅولو او انتقالولو ادارې وجود نۀ ؤ، زیاترو زمکو خاوند او مالک نۀ لرۀ او اکثر زمکې په خپل وړومبني شکل کښې موجودې وې او اصطلاحاً په شاړو او بنجرو زمکو کښې حسابېدې. په دغو وختونو کښې به د هر ښار، د ښار د یوې برخې ، د یو کلي او یوې باندې خلقو به د خپلو مړیو د ښخولو لپاره د زمکې یوه ټوټه مختص کوله، یا که یو کس به په یو ځاے کښې د خپل مړي په ښخولو کښې وړاندې قدم واخېست نو نورو به د هغۀ په تقلید کښې خپل مړي په هغه ځاے کښې ښخول او هغه ځاے به یې خپله ادیره وګرځوله نه دا چې اول به یو کس هغه زمکه په خپله نامه انتقال کړه او بیا به یې د مړیو د ښخولو لپاره وقف کړه.

نو څرګنده خبره ده چې د جنت البقیع زمکه هم له دې قانون څخه مستثنی نۀ وه. په حجاز او مدینې کښې زمکې دومره قیمتي نۀ وې. او د مدیې په خواوشا کښې د شاړو او بنجرو زمکو په شتون سره هیڅ یو عاقل د خپل استعمال او د کر کروندې زمکه د مړیو د ښخولو لپاره نۀ وقف کوي. په داسې سیمه کښې چې پکښې شاړې زمکې زیاتې او زرخېزې او د کر کروندې زمکې کمې وي په قطعې توګه خلق د ادیرې لپاره له شاړو زمکو چې له اولیه مباحاتو څخه دي استفاده کوي.

تاریخ هم دا حقیقت تائیدوي او ثابتوي یې: سمهودي په «وفاء الوفا» کتاب کښې لیکي:

«ورومبنے کس چې په بقیع کښې دفن شو عثمان بن مظعون (رض) اصحابي ؤ. کله چې د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم زوے ابراهیم علیه السلام رحلت وکړ نو د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم په حکم د عثمان اصحابي په خوا کښې دفن کړے شو. له دغه وخت نه خلق دې ته مایل شول چې خپل مړي په «بقیع» کښې ښخ کړي په دې وجه یې جاړي بوټي لرې کړل او هرې قبیلې د ادیرې یوه برخه د خپلو مړیو د ښخولو لپاره مقرره کړه.» بیا لیکي:

«د بقیع په زمکه کښې د «غرقد» نومې ونه وه چې کله یې عثمان بن مظعون هلته ښخ کړ نو هغه ونه یې پرې کړه.»[1] عرقد هم هغه بیاباني ونه ده چې د مدینې په بیابانونو کښې له ورایه لېدل کیږي.

له دې عبارت نه ښۀ په ځرګنده دا حقیقت په ډاګه کیږي چې د بقیع زمکه شاړه او بنجره زمکه وه چې هلته د یو اصحابي د ښخېدو په وجه هر چا د خپلې قبیلې لپاره د زمکې یوه ټوټه ونیوه او په تاریخ کښې د بقیع د زمکې د وقف کېدو یا له هغې نه د څه ګټې اوچتولو څه ذکر نۀ دے راغلے بلکې له تاریخ نه دا ځرګندیږي چې د بقیع د زمکې هغه برخه چې پکښې د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د کورنۍ کسان دفن شوي دي په هغه ځاے کښې د عقیل بن ابي طالب (ع) کور ؤ او د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم له اهلبېتو علیه السلام څخه د دغو څلورو پاکو امامانو جسدونه په هغه کور کښې چې له بني هاشمو سره یې تعلق لرۀ دفن شوي دي.

سمهودي لیکي: «عباس بن عبدالمطلب علیه السلام د بني هاشمو په مقبره کښې چې د عقیل بن ابي طالب علیه السلام کور ؤ د فاطمه بنت اسد علیهاالسلام د قبر په خوا کښې خاورو ته وسپارلے شو.»[2]

او همدا رنګ له سعید بن جبېر نه نقلوي چې: «هغۀ د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د زوے ابراهیم علیه السلام قبر په هغه کور کښې چې د محمد بن زېد بن علي علیه السلام ؤ لیدلے دے.»

بیا نقلوي چې: «د خداے ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د سعد بن معاذ (رض) مړے د بقیع په خوا کښې د ابن افلح په کور کښې چې عمارت او ګنبد یې لرۀ خاورو ته وسپارۀ.»

دا ټولې جملې د دې ټکي بیانوونکې دي چې د بقیع زمکه وقف یا اباده زمکه نۀ وه او د خداے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د پاکو اهلبېتو علیهم السلام جنازې د دغه خاندان د خپل ملکیت په کورونو کښې دفن شوي دي.

نو په داسې حالت کښې ایا دا کار صحیح دے چې د رسالت د خاندان مقدس آثار د وقف د لارې د خنډ کېدو په بهانه له خاورو سره خاورې کړې شي؟

اوس که فرض کړو چې د بقیع زمکه وقف وه نو ایا د هغې د وقف د کیفیت او څه رنګوالي څه اثر او ثبوت په لاسو کښې شته؟ کېدې شي چې وقف کوونکي د سترو شخصیتونو د قبرونود پاسه د ودانیو او عمارتونو د جوړولو اجازت ورکړے وي ځکه چې څه ثبوت نۀ لرو او پکار دي د مومن یو کار په صحیح والي باندې واخلو او

---

[1] ـوفاء الوفا ، 2 ټوک ، 84 مخ

[2] ـوفاء الوفا ، 2 ټوک ، 96 مخ

هغه خامخا په خلاف ورزۍ باندې تورن نکړو. نو څرګنده خبره ده چې په داسې صورت کښې هم د مزارونو، عمارتونو او ګنبدونو د ورانولو ویجاړولو حرام والے او د شرعې په خلاف عمل څرګند او په ډاګه کیږي.
قاضي بن بلیهد او د هغۀ همفکره کسان په دې ښه پوهېدل چې د وقف والي فکر یو ډول دلیل لټونه او استدلال تراشي ده او که داسې یو دلیل یې نۀ وې پېدا کړے نو بیا یې هم د خدا ے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم دخاندان اثار ورانول، ځکه چې دغه وړومبنے ځل نۀ ؤ چې دغې ډلې د دغې پاکې کورنۍ اثار وران او ویجاړ کړي دي بلکې په ۱۲۲۱ کال کښې چې کله دغه ډله په وړومبي ځل په مدینه منوره باندې مسلطه شوه نو د خدا ے د ګران رسول صلی الله علیه و آله وسلم د خاندان آثار یې وران او ویجاړ کړل خو د عثماني ځواکونو په ذریعه له حجاز څخه د دغې وهابي ډلې له شړلو نه پس دغه پاک او مقدس ځایونه بیا جوړ او اباد کړې شول.

*****